

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2017

Bc. Jan Keňo

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Čtvrtá křížová výprava: příčiny, průběh a
následky pádu Konstantinopole**

Bc. Jan Keňo

Vedoucí práce:

PhDr. Drahomír Suchánek Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Tímto bych chtěl poděkovat panu PhDr. Drahomíru Suchánkovi, Ph.D. za odborné rady, trpělivost a ochotu při vedení mé diplomní práce.

Obsah:

1 Úvod	1
2 Cesta k vyhlášení čtvrté křížové výpravy a přípravy na vyplutí do Svaté země	4
2.1 Říšská křížová výprava 1195–1198	4
2.2 Inocenc III. a přijetí kříže.....	6
2.3 Benátská smlouva a přípravy	9
3 Zadar.....	15
4 Byzantská říše a křížová výprava	22
5 Konstantinopol.....	27
5.1 První útok na město a útek Alexia III.	27
5.2 Dva císaři a boj o moc	30
5.3 Druhý útok na Konstantinopol.....	36
6 Následky dobytí Konstantinopole	43
6.1 „Romanie“ a byzantská říše	43
6.2 Ukončení výpravy a otázka sjednocení církví	48
6.3 Zánik latinské říše	50
6.4 Změna povahy křížových výprav	51
6.5 Diskuse o čtvrté křížové výpravě.....	52
7 Závěr	56
8 Seznam použitých pramenů a literatury	57
9 Resumé.....	60
10 Přílohy.....	61

1 Úvod

Křížové výpravy byly válečné výpravy z období středověku, které vyhlášoval papež proti nepřátelům křesťanstva – muslimům, pohanům a kacířům. Čtvrtou křížovou výpravu vyhlásil roku 1198 papež Inocenc III. a měla být dalším ze série válečných tažení do Svaté země s cílem získat Jeruzalém z muslimské nadvlády. Ovšem tam výprava nikdy nedorazila, jelikož v jejím průběhu došlo k odklonu od původní trasy. Místo toho se křižáci roku 1203 ocitli před hradbami hlavního města byzantské říše Konstantinopole, které bylo ovládáno ortodoxními křesťany. Dobytím a vypleněním Konstantinopole v dubnu 1204 přispěla čtvrtá křížová výprava k destabilizaci byzantské říše a jejímu úpadku a současně změnila povahu křížových výprav v Evropě.

Cílem diplomové práce je analýza a zhodnocení jednotlivých fází čtvrté křížové výpravy. Práce se zaměří na rozbor příčin, které vedly k vyhlášení výpravy, dotkne se zásadních momentů její realizace a mimořádnou pozornost zaměří na dobytí Konstantinopole a jeho následky. Pro tento účel je práce rozdělena do pěti hlavních kapitol, které jsou členěné do dalších podkapitol.

První kapitola je zaměřena na vývoj událostí v letech 1195–1202, které zásadně ovlivnily čtvrtou křížovou výpravu. Kapitola je pro větší přehlednost rozdělena do tří podkapitol. První část kapitoly pojednává o říšské křížové výpravě (1195–1198) a iniciativě Jindřicha VI. Druhá část kapitoly je věnována duchovnímu otci křížové výpravy papeži Inocencovi III. a následnému přijetí kříže roku 1199. Poslední část kapitoly nabízí pohled na Benátskou smlouvu z roku 1201, která byla uzavřena mezi křižáky a Benátkami. Shrnutí všech těchto zásadních událostí má poskytnout představu o dané problematice a seznámit s okolnostmi čtvrté křížové výpravy.

Mnoho historiků se i dnes snaží porozumět tomu, proč došlo ke změně směru tažení čtvrté křížové výpravy a o tom je právě druhá kapitola. Kapitola podrobně zkoumá, co vedlo křížovou výpravu k útoku na křesťanské město Zadar a jaké byly jeho následky. Útok na Zadar lze chápat jako předzvěst samotného tažení na Konstantinopol. V kapitole také představuji rozpory v křižáckém táboře a plán byzantského císaře Alexia Angela, který byl křižákům v Zadaru předložen koncem roku 1202 a zásadně ovlivnil další průběh celé výpravy. V poslední části kapitoly se věnuji otázce, co přesně stojí za odklonem čtvrté křížové výpravy z pohledu historiků.

Třetí kapitola je zaměřena na byzantskou říši a její vztah ke čtvrté křížové výpravě. V kapitole je představena situace byzantské říše v období vlády Manuela I. a po jeho smrti roku 1180. Rovněž se zaměřím vnitrostátní a politické záležitosti v Byzanci, které měly výrazný vliv na vývoj Byzance. Zároveň je v kapitole zodpovězena otázka, jak moc velký vliv měla čtvrtá křížová výprava na rozklad politického systému byzantské říše a jejího celkového úpadku.

Další kapitola se dostává k samotnému útoku na Konstantinopol a pro lepší přehled je rozdělena do tří podkapitol. První část kapitoly pojednává o prvním útoku křižáků na hlavní město byzantské říše, který se uskutečnil v červenci 1203 a měl za následek útek císaře Alexia III. Další část kapitoly se věnuje situaci, která vznikla v Konstantinopoli po prvním útoku Západoevropanů a zapříčinila vznik nového režimu, v kterém vládli dva císaři. Poslední část kapitoly se zaměřuje na druhý útok proti Konstantinopoli, který byl proveden v dubnu 1204 a měl za následek dobytí a vyplenění Konstantinopole.

Závěrečná kapitola shrnuje následky, které dobytí a ovládnutí Konstantinopole přineslo. Pro snadnější přehled je členěna na pět podkapitol. První část kapitoly představuje nově vzniklou latinskou říši, označovanou jako „Romanie“. V druhé části se věnuji oficiálnímu ukončení křížové výpravy roku 1205 a také otázce sjednocení církvi. Další část pojednává o úpadku a následném zániku latinské říše roku 1261. V čtvrté části kapitoly píš o změně povahy křížových výprav v průběhu 13. století. V poslední části kapitoly se snažím analyzovat, jak je čtvrtá křížová výprava a dobytí Konstantinopole vnímáno dřívějšími i moderními historiky.

Při zpracování diplomové práce jsem čerpal z vybraných pramenů a z anglické a české odborné literatury. Z pramenné literatury jsem měl k dispozici paměti od křižáckého rytíře Geoffroye z Villehardouinu, který se účastnil čtvrté křížové výpravy a její události velmi podrobně zaznamenal. Zároveň byl jedním z nejvyšších vůdců křižáků a na začátku křížové výpravy byl jmenován jejím oficiálním kronikářem. Pro získání informací jsem čerpal z jeho díla, respektive anglického překladu, *Memoirs of the crusades*. Jeho kronika je vůbec nejvýznamnějším svědectvím o čtvrté křížové výpravě. Dalším primárním a velmi důležitým zdrojem informací byly paměti od dalšího křižáckého rytíře Roberta z Clari, jejichž anglický překlad nese název *Robert de Clari's account of the Fourth crusade*. Oba zmínění autoři podávají téměř totožný

výklad událostí, ale je nutné zmínit, že Robert z Clari byl oproti Villehardouinovi „pouhým“ chudým řadovým rytířem a díky tomu se některé informace lehce liší.

Neméně důležité pro mě bylo dílo *O city of Byzantium: annals of Niketas Choniates*, jehož autorem je byzantský kronikář a historik Niketas Choniates, který byl rovněž zažil čtvrtou křížovou výpravu, ale s tím rozdílem, že dobytí Konstantinopole sledoval jako jeho obyvatel. Jeho paměti jsou opět velmi bohaté na informace a zároveň nám nabízí pohled z „druhé strany“ na křížovou výpravu. Z odborné literatury jsem nejvíce čerpal z díla *Svaté války: dějiny křížových výprav* od britského historika Christophera Tyermana, který ve své publikaci poskytuje detailní historii křížových výprav, v širokých souvislostech založených na nejnovějších studiích a stupni historického poznání. Stejně významným zdrojem informací pro mě byla kniha *Dějiny křížových výprav* od německého historika Hanse Eberharda Mayera, která dnes představuje již klasickou práci věnovanou politickým, hospodářským a kulturním dějinám středověkých křižáctví.

Velmi nápomocná byla i publikace *The Fourth Crusade and the sack of Constantinople* od britského historika Jonathana Phillipse, který na základě nepřehledného množství faktů podává zcela jasný a přesný výklad hlavních i vedlejších událostí daného tématu a jeho dílo je velmi podrobné. Do velké míry jsem čerpal i z knihy *The Fourth Crusade 1202–04: the betrayal of Byzantium* od dalšího britského historika Davida Nicolla, který se zaměřuje především na vojenské dějiny středověku, z čehož vyplývá, že v jeho publikaci nalezneme zejména vojenskou část konfliktu. Pro doplnění informací mi poté posloužila kniha *The new Concise history of the Crusades* od amerického historika Thomase F. Maddena. Pro rozšíření informací o daném tématu jsem využil řadu odborných anglických článků, které lze nalézt v digitálním archivu jstor.

2 Cesta k vyhlášení čtvrté křížové výpravy a přípravy na vyplutí do Svaté země

2.1 Říšská křížová výprava 1195–1198

Smrt Fridricha Barbarossy byla ranou nejen pro jeho křížovou výpravu (v pořadí třetí), ale rovněž výrazně ovlivnila císařskou moc v říši. Až po několika letech se podařilo jeho synovi a nástupci Jindřichu VI. zpět získat obecné uznání a vydobýt si pozici politicky velkého císaře.¹ Roku 1194, po smrti sicilského panovníka Tankreda, získal Jindřich království na základě nároku své ženy Konstancie² a na Boží hod vánoční byl v Palermu korunován králem. Nyní byl králem římským i sicilským. Ambiciózní Jindřich měl ovšem i další významné politické cíle.³ Britský historik Christopher Tyerman o tom ve své knize píše: „*Jedním z charakteristických aspektů jeho mnohostranného politického programu byla právě křížová výprava. A to platí jak pro udržování dobrých vztahů se Svatým stolcem, jež mu měly zajistit papežský souhlas s projektem spojené dědičné monarchie v zaalpských částech svaté říše římské a v Itálii, tak pro prosazování vedoucí role římského císařství v křesťanském světě po vzoru jeho otce Fridricha Barbarossy, stejně jako tradiční sicilské zájmy v Byzanci a ve středním a východním Středomoří.*“⁴

Roku 1195 došlo ke změně na byzantském trůnu, kde byl Izák II. Angelos svržen svým mladším bratrem, který na trůn nastoupil jako Alexios III. Jindřich měl zpočátku v úmyslu vojensky zasáhnout ve prospěch Izáka, ale nakonec si útok rozmyslel.⁵ Nicméně Jindřich chtěl byzantského císaře záměrně zastráhit ve snaze získat od něj příslib finanční pomoci pro plánovanou křížovou výpravu a také žádal kompenzaci škod z válek Fridricha Barbarossy z období let 1189–1190. Alexios Jindřichově útočné diplomacii ustoupil a byla zavedena nepopulární daň, která se posměšně nazývala „alamanikon“ (tzn. německá daň).⁶ Na předání financí se dlouho pracovalo, ale platba byla zdržena, když o tři roky později Jindřich náhle zemřel.⁷

¹ HROCHOVI, Miroslav, Věra, *Křížáci ve svaté zemi*, Praha 1996, s. 197.

² Konstancie byla sicilská princezna a dědička trůnu.

³ TYERMAN, Christopher, *Svaté války: dějiny křížových výprav*, Praha 2012, s. 487.

⁴ Tamtéž.

⁵ HROCHOVI, s. 197.

⁶ TYERMAN, s. 487-488.

⁷ Tato jednání s byzantskou říší však jasně ukázala západní vztah k Byzanci a ke křížovým tažením na Východ. Řekové měli kromě dávek poskytnout Svaté zemi paralelně s výpravou ze Západu i svou pomoc.

Koncem roku 1195 žádali dva noví panovníci ze Středomoří Jindřicha, aby je povýšil na krále a udělal z nich své vazaly. Jednalo se o kyperského krále Amauryho z Lusignanu a knížete Lva z arménské Kilikie.⁸ Díky tomuto vývoji události se Jindřich rozhodl roku 1195 vyhlásit křížovou výpravu, která měla vést po moři do Palestiny, ale rovněž udeřit v Byzanci a posílit štaufské postavení ve Středomoří. Nicméně papež odmítl dát souhlas k útoku na východní křesťanstvo a prohlásil, že cílem tažení by měla být výlučně Svatá země. Ovšem papež nebyl jediný, kdo stál císaři v cestě. Proti Jindřichovi se postavila i říšská knížata, která si nepřála spojení říše se sicilským státem, z něhož by vznikla jediná dědičná monarchie Štaufů. Tyto nepřijemnosti znemožnily, aby se Jindřich vydal za svými rytíři na Východ již počátkem roku 1197. Na podzim téhož roku již byl připraven na cestu, ale v Messině jej zastihla náhlá smrt. Jeho vojsko bez problémů dorazilo do Palestiny a chtělo zde pomoci palestinským křižákům v boji s muslimy, ale setkalo se s opovrhujícím a chladným přijetím. Nekorunovaný jeruzalemský král Jindřich ze Champagne byl vladařem obnoveného státěčku a preferoval diplomatické manévry v dohodě s domácími barony, protože tak mohl těžit z rozporů mezi Ajjúbovcí, kteří byli Saladinovými dědici. Říšská křížová výprava pokračovala v tažení do vnitrozemí, které by ovšem skončilo velkým fiaskem, kdyby se jim nedostalo pomoci palestinských rytířů. Tento útok zapříčinil válku, kterou bylo nutné vést dál.⁹

V září 1197 si Jindřich ze Champagne prohlížel z okna galerie armádu, která se shromáždila na dvoře jeho paláce. Udělal chybný krok a spadl z velké výšky na dvůr. Jeho neobvyklá smrt způsobila další konflikt o nástupnictví. Ovdovělá dědička trůnu Isabela si tak musela najít nového manžela. Tím se stal Amaury Lusignan, oblíbenější a nadanější bratr dřívějšího neúspěšného jeruzalemského krále. Na trůn nastoupil jako Amaury II. a jeho posláním bylo zachovat mírové vztahy k muslimům. Nejdříve však musel vyřešit konflikt proti Ajjúbovcům. Požádal tedy o pomoc říšskou křížovou výpravu a podařilo se mu dobýt města Sidón a Bejrút. Další pokusy výpravy táhnout dál do vnitrozemí ovšem selhaly, jelikož do Palestiny se zpožděním dorazila zpráva o nečekané smrti Jindřicha VI. a také o tom, že ve Svaté říši římské vypukly nové vnitřní

Západ si pamatoval někdejší řeckou neochotu v tomto směru, a proto jejich nynější odpor a otálení byly uváděny jako příčiny možné budoucí invaze. In: TYERMAN, s. 488.

⁸ HROCHOVI, s. 197.

⁹ Tamtéž, s. 198-199.

konflikty. Amaury II. tedy rychle konal a sjednal s Ajjúbovcí mír, zatímco předáci křížáckého tažení spěchali do Evropy, aby tam chránili své zájmy.¹⁰

2.2 Inocenc III. a přijetí kříže

Za vyhlášením čtvrté křížové výpravy stojí osoba papeže Inocence III, který usedl na papežský stolec roku 1198 ve věku 37 let.¹¹ Nový papež měl v úmyslu stanovovat nové cíle soukromého i veřejného života křesťanstva, nikoli dodržovat dosavadní vzorce. Inocenc III. vyzval k další křížové výpravě prostřednictvím dopisů, které byly rozeslány všem křesťanům. Papež se v nich jednoznačně zmínil o odvolání říšských křížáků po dobytí Bejrútu a o znepokojení z muslimského protiútoků. Papež sloučil důraznou rétoriku s vědomím minulých chyb a požadavkem tvrdšího dohledu nad organizací výpravy, jako by tím chtěl dát najevo, že nastávající politika papežského stolce bude daleko energičtější.¹² Inocenc III. je popisován jako jedna z největších postav v papežských dějinách. Byl jedním z nejambicióznějších papežů, i když je nutné říct, že se mnoho jeho velkých plánů neuskutečnilo nebo se ve výsledku ukázaly jako kontraproduktivní. Myšlenka v podobě nové velké křížové výpravy rozhodně selhala.¹³

Inocenc chtěl, aby nová křížová výprava proběhla zcela pod jeho velením. Nepřál si, aby do ní evropští králové zasahovali. Papež to odůvodňoval tím, že jediná opravdu úspěšná křížová výprava byla ta První, které se neúčastnil ani jeden král. Králové byli v čele neúspěšné Druhé a Třetí křížové výpravy. Skutečnost, že byli evropští panovníci opět ve sváru, se Inocencovi velmi hodila, jelikož řešili své problémy a povinnosti, než aby se jednotlivě zajímali o papežovo volání po nové křížové výpravě.¹⁴

Na druhou stranu si papež uvědomoval význam politických a finančních prostředků panovníků, které poskytovaly vysokou šanci na úspěšné zorganizování výpravy, a proto Inocenc projevil snahu vyřešit politický boj mezi anglickým králem Richardem I. a francouzským králem Filipem II. Augustem. Diplomatická mise Petra z Capuy¹⁵ do Francie však situaci ještě zhoršila.¹⁶

¹⁰ Tamtéž, s. 199.

¹¹ VASOLD, Mafred, *Křížové výpravy*, Plzeň 2008, s. 40.

¹² TYERMAN, s. 492.

¹³ NICOLLE, David, *The Fourth Crusade 1202–04: the betrayal of Byzantium*, New York 2011, s. 10.

¹⁴ BRIDGE, Antony, *Křížové výpravy*, Praha 1995, s. 170-171.

¹⁵ Petr z Capuy byl papežským legátem, který se měl pokusit donutit anglického krále Richarda I. a francouzského krále Filipa II. k uzavření pětiletého příměří v konfliktu, který trval již od Richardova

V listopadu 1198 se Inocenc III. pokusil vyvolat změnu u veřejného mínění, a proto využil charizmatického francouzského kazatele Fulka z Neuilly, který i díky svému nekompromisnímu morálnímu vystupování, získal již řadu stoupenců. Fulko byl farář, který proslul svými řečnickými schopnostmi a imponujícím chováním. V mládí navštěvoval exkluzivní teologické školy v Paříži, kde se s ním mimo jiné setkal i papež. Sám Inocenc byl nadšen, že může využít Fulkovy schopnosti, propagační potenciál a popularitu do služeb věci křížové výpravy. Fulko tedy přijal kříž a získal relativní volnost, díky které si například mohl vybrat své misijní pobočníky.¹⁷

Fulko z Neuilly je pro čtvrtou křížovou výpravu důležitou osobností a jeho kázání zanechala trvalý dojem, jelikož jsou zaznamenána i v pamětech účastníků čtvrté křížové výpravy, mezi které patří rytíři Godeffroy z Villehardouinu a Robert z Clari. Oba jmenovaní začínají své vyprávění o čtvrté křížové výpravě popisem Fulkova kázání.¹⁸ Nicméně je nutné dodat, že ani Fulkovo vystupování nepřimělo šlechtice a vlastníky půdy, aby připojili své podpisy k účasti na křížové výpravě. Právě na nich závisel úspěch jakékoli výpravy. Fulkovo jednání ztratilo na síle a ani příštího roku nedokázal získat vhodné rekruty. Proč byl Fulko neúspěšný? Robert z Clari ve svých pamětech píše o tom, že se Fulkovi podařilo nashromáždit velké bohatství v podobě darů a almužen, jak požadoval papežský stolec. Finance měly být dopraveny do Svaté země za mořem. Vyprávění Jakuba z Vitry¹⁹ už není tak shovívavé a popisuje Fulka ve špatném světle. Jakub uvádí, že Fulko získal z almužen od věřících velké finanční částky, přičemž slíbil, že je bude vyplácet chudým mužům a vojákům, kteří souhlasili s účastí na výpravě. Slib ovšem nedodržel a platby neuskutečnil. Dle Jakuba měly tyto události podílet na tom, že Fulkova bázeň a úcta opadly. Ve skutečnosti hrála jeho postava stále důležitou roli, byť jen jako symbol, přinejmenším v pamětech současníků.²⁰

Pro srovnání lze uvést tvrzení z díla britského historika Davida Niccolla, který ve své publikaci o čtvrté křížové výpravě píše o tom, že Fulko byl posedlý morální čestností, svým jednáním a vystupováním urazil několik mocných panovníků a šlechticů

propuštění z vězení Jindřicha VI. Nicméně Petr při jednání anglického krále tak rozzuřil, že mu dokonce vyhrožoval kastrací. K dosažení míru tak nedošlo. In: TYERMAN, s. 492-494.

¹⁶ MADDEN, Thomas F., *The new Concise history of the Crusades*, Lanham 2014, s. 93-94.

¹⁷ TYERMAN, s. 494-495.

¹⁸ Tamtéž, s. 495.

¹⁹ Byl středověký historik a kardinál.

²⁰ TYERMAN, s. 495-496.

(například anglického krále Richarda I.), kteří se jeví jako potencionální vůdci křížové výpravy. Následkem jeho vystupování nebylo možné usmířit dvě silné království, Anglii a Francii. Fulko měl relativní volnost a nebyl pod přímou papežskou kontrolou, což vedlo k několika nedorozuměním.²¹

V dubnu roku 1199 zastihla anglického krále Richarda I. nečekaná smrt a na trůn nastoupil jeho bratr Jan, který zdědil sváry s francouzským králem Filipem II. Augustem. Ve Svaté říši římské probíhal boj o korunu mezi Filipem Švábským a brunšvickým vévodou Ottou z rodu Welfů. Papežovi se tak otevřela cesta k náboru takových lidí, které si přesně přál.²² Smrt anglického krále Richarda úplně změnila perspektivu. Za jeho vlády by se asi žádný šlechtic z jakéhokoli kraje ve Francii nevydal na Východ, dokud byl spor mezi francouzským a anglickým králem stále výrazný a nerozhodný. Po Richardově smrti však byly podepsány nové dohody, zejména kvůli osobě jeho následníka Jana, který je vnímán jako jeden z nejneúspěšnějších středověkých panovníků, jelikož ztratil svou říši a sjednotil svou vlastní šlechtu v odporu, strachu, zlosti a posléze v revoltě. Richardovi dřívější spojenci byli v obtížné situaci, kterou mohli vyřešit tím, že by se přidali ke křížové výpravě, čímž by posloužili zájmům francouzského krále a zajistili by si tak jeho podporu. Hrabata ze severní Francie byli mladí lidé mezi dvaceti a třiceti lety a jejich nepřítomnost během výpravy by pro francouzského krále Filipa znamenala odstranění případných problémů a poskytla by šanci lukrativních zákroků do jejich území ze strany panovníka prostřednictvím dosazení opatrovníka či správce.²³

Papež se realizaci výpravy snažil urychlit vydáním dekretu, v němž byla zavedena křížácká daň ve výši 2,5 % na příjmy duchovních. Inocenc prohlašoval, že je tento dekret výjimkou a nestane se precedentem pro budoucí zdaňování duchovních příjmů. Nicméně můžeme dodat, že svůj slib nedodržel, jelikož se i v roce 1215 uchýlil k tomuto prostředku. Cisterciáci s dekretem nesouhlasili a odmítli ho roku 1199 zaplatit, dokonce papeže nařknuli z pronásledování jejich řádu. Řád byl nakonec donucen k zaplacení pouhého dobrovolného příspěvku a papež mu musel výslovně schválit osvobození od daní.²⁴

²¹ NICOLLE, s. 11.

²² BRIDGE, s. 171.

²³ TYERMAN, s. 499-500.

²⁴ MAYER, Hans Eberhard, *Dějiny křížových výprav*, Praha 2013, s. 228.

Geoffroy z Villehardouinu uvádí ve svých pamětech, že se na adventní neděli 28. listopadu 1199 konal turnaj v Champagne (sever Francie) na hradu Ecri. Z boží vůle zde přijali kříž příslušníci vysoké šlechty hrabě Theobald ze Champagne a hrabě Ludvík z Blois, kteří byli mimo jiné bratrance.²⁵ Sám Geoffroy obě hrabata následoval a rovněž přijal kříž, zároveň se stal oficiálním kronikářem výpravy.²⁶ Jejich konání mělo odezvu a 23. února roku 1200 byl kříž přijat v Bruggách hrabětem Balduinem Flanderským, kterého následovalo mnoho jeho vazalů a příbuzných. Mezi nimi i Balduinova manželka Marie, která byla sestrou Theobalda ze Champagne.²⁷

Důležité je říct, že se nejednalo o spontánní konání, jak se může zpočátku zdát. Každý hrabě svolal větší počet svých důležitých vazalů, kteří rovněž přijali kříž. Ani zvolená data nebyla vybrána náhodně. Obě připadla na první den dvou významných pokání roku, adventu a půstu, kdy bylo obvyklé skládat kající slib účasti v křížové výpravě.²⁸ Tyerman o tomto aktu konkrétně píše: „*Načasování aktu snad naznačuje širší přípravy, do nichž mohl být zapojen sám papež, i když žádný přímý důkaz pro to nemáme.*“²⁹

Theobald ze Champagne, Ludvík z Blois a Balduin Flanderský pověřili 6 vyslanců, aby odjeli jednat s jednou z námořních republik o smlouvě o přepravě armády.³⁰ Toto vyjednávání je významnou událostí v dějinách diplomacie, jelikož se úplně poprvé objevují generální důvěrníci s úplnou svobodou konání. Zmocněnci si s sebou vzali již zpečetěné prázdné pergameny, na kterých později měla být vypracována smlouva.³¹

2.3 Benátská smlouva a přípravy

Vyslanci dorazili do Benátek v prvním týdnu měsíce února roku 1201 a předložili jejich žádost benátskému dóžeti Enricu Dandoloovi.³² Mezi vyslanci byl i Geoffroy z Villehardouinu, který ve svých pamětech dóžete charakterizuje jako velmi starého a

²⁵ VILLEHARDOUIN, *Memoirs of the crusades*, Londýn 1908, s. 2.

²⁶ MAYER, s. 228.

²⁷ VILLEHARDOUIN, s. 3.

²⁸ TYERMAN, s. 500.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ MADDEN, *The new Concise history of the Crusades*, s. 95.

³¹ MAYER, s. 228.

³² Enrico Dandolo se narodil v Benátkách mezi léty 1107-1110. Během svého života se angažoval v důležitých politických otázkách Benátek vůči Byzantské říši. Podle legendy byl oslepen nejmenovaným byzantským císařem. Ruská kronika Novgorodu uvádí, že byl oslepen Řeky, kteří tak učinili pomocí skla. Jeho oči zůstaly nepoškozeny, ale údajně nic neviděl. Ve skutečnosti jeho nepřátelství vůči Byzanci vycházelo především z politických a ekonomických důvodů. In: NICOLLE, s. 22.

moudrého muže s čestným jednáním. Po několika dnech jednání dóže pozval zmocněnce do svého paláce a předložil jim své podmínky. Benátčané se zavázali poskytnout speciální transportní lodě pro 4500 koní a 9000 panošů a lodě pro 4500 rytířů a 20000 pěšáků. Benátčané dále souhlasili, že zajistí jídlo a pití pro lidi a koně na dobu devíti měsíců. Křižáci byli nuceni zaplatit dvě marky za každého muže a čtyři marky za každého koně, což v celkovém součtu dělalo 85 000 marek.³³ Benátčané zároveň měli přispět vlastním podílem padesáti galér za předpokladu, že po dobu platnosti smlouvy se obě strany rozdělí rovným dílem o vše, co dobudou jak na moři, tak na souši. Křižácká flotila měla být připravena k vyplutí 29. června 1202.³⁴

Roku 1199 si papež vyžádal zprávu o situaci ve Svaté zemi od jeruzalémského patriarchy Aimara. Díky pravidelné výměně informací mezi Západem a Franky v křižáckých státech získal papež zprávy o politické realitě na Blízkém východě. Bylo jasné, že nová výprava do Svaté země nebude vítána, jelikož příměří bylo uzavřeno v Palestině pouze rok před tím. Vůdci vznikající výpravy této skutečnosti přikládali jistý význam. Ve smlouvě s Benátčany stálo, že útok bude veden na Egypt, konkrétně lodě budou směřovat přímo do Egypta, čímž se křižáci vyhnou přistání na pevnině v zámoří, kde by mohli ohrozit diplomatické opatření krále Amauryho. Zatím se neobjevil žádný důkaz, který by tvrdil, že někdo v letech 1198–1199 navrhl papežovi Egypt, případně že by to byl plán samotného papeže. Propaganda nehlásala o ničem jiném než o Svaté zemi a Jeruzalému. Plán zaútočit na Egypt byl úmyslně držen v tajnosti až do roku 1201.³⁵

Benátská smlouva se stala asi nejvýznamnější a nejslavnější přepravní smlouvou, jaká byla kdy v historii Evropy podepsána.³⁶ Tyerman o smlouvě píše: „*Byla prapříčinou určení kurzu čtvrté křížové výpravy k hradbám Konstantinopole jako taková vyvolávala polemiku, a to i ze strany některých křižáků, kteří prožili její důsledky. Smluvní podmínky působily jako kleště, z jejichž čelistí nebyli křižáci schopni uniknout z prostého důvodu, že základní propočty, na nichž smlouva stála, se ukázaly jako kolosálně chybné.*“³⁷ Smlouva totiž počítala s křižáckou armádou o počtu 33 500 mužů, a tak bylo nutné, aby křižáci shromáždili dostatečný počet účastníků. Dalším možným zádrhelem bylo to, že Benátčané byli povinni dodat posádky lodí, i když to

³³ VILLEHARDOUIN, s. 4-6.

³⁴ MADDEN, *The new Concise history of the Crusades*, s. 96.

³⁵ TYERMAN, s. 506.

³⁶ Tamtéž, s. 509.

³⁷ Tamtéž.

nebylo uvedené ve smlouvě. Obě strany smlouvou velmi riskovaly, neboť investovaly do vysoce riskantní akce, která je stála většinu celoročních příjmů z obchodu, a zároveň neměly jisté okamžité vrácení financí. Smlouva byla pro obě strany nástrahou, která je mohla značně zadlužit.³⁸

V květnu roku 1201 však nečekaně zemřel Theobald ze Champagne, což byla velká rána pro formující se výpravu, jelikož přišla o vrchního velitele.³⁹ Villehardouin ve svých pamětech píše, že osobně byl součástí výpravy, jejímž cílem bylo najít nového velitele křížové výpravy. Nejdříve byl osloven Theobaldův bratranec hrabě Odo z Burgundska, kterému vyslanci křížáků oznámili, že je jeho bratranec mrtev a posléze mu nabídli Theobaldovy peníze a prosili ho, aby přijal kříž. Nicméně hrabě Odo nabídku odmítl, a tak skupina vyslanců oslovila dalšího Theobaldova bratrance, kterým byl hrabě z Bar-le-Duc. Ten také odmítl.⁴⁰ Při dalším shromáždění velitelů výpravy, které probíhalo v červnu nebo červenci ve městě Soissons, navrhl Villehardouin překvapivého kandidáta, markýze Bonifáce z Montferratu⁴¹ Villehardouin označil ve svém proslovu Bonifáce jako statečného a velmi ceněného muže. Někteří šlechtici byli nejdříve proti, ale nakonec bylo rozhodnuto, aby byl markýz osloven. Byly sepsány dopisy a určení vyslanci, kteří se za Bonifácem vydali.⁴²

Bonifác souhlasil a přijel na shromáždění vůdců výpravy do Soissons, kde ho přivítali s velkým nadšením. V dopoledních hodinách se konala porada v sadu, který patřil k opatství v Soissons. Křížáci zde před markýzem poklekli a prosili ho ve jménu Boha, aby přijal kříž a stal se novým vůdcem výpravy a zaujal tak Theobaldovo místo. Bonifác ochotně souhlasil a přijal kříž. Po skončení shromáždění se Bonifác vrátil do své země, kde chtěl vyřešit své záležitosti a prohlásil, že se s výpravou setká v Benátkách.⁴³ Markýz po svém odjezdu navštívil také Svatou říši římskou, kde se o Vánocích setkal na dvoře Filipa Švábského se sesazeným byzantským císařem Alexiem Angelem, který byl Filipovým švagrem. Bonifácův pobyt ve Svaté říši římské mohl odstartovat další nábor pro křížovou výpravu v říšských státech, hlavně mezi stoupenci

³⁸ Tamtéž, s. 510.

³⁹ MADDEN, *The new Concise history of the Crusades*, s. 96.

⁴⁰ VILLEHARDOUIN, s. 10.

⁴¹ Volba markýze byla neočekávaná, i když ji podporoval francouzský král. Rod Montferratů už dlouhou dobu navazoval kontakty s Východem, ať už s Byzancí nebo Svatou zemí. V každém případě Bonifácova rodina udržovala velmi dlouhou tradici kontaktů s Východem. In: MAYER, s. 229.

⁴² VILLEHARDOUIN, s. 11.

⁴³ Tamtéž, s. 11-12.

Filipa Švábského, mezi které patřil například biskup Konrád z Halberstadtu. Tyto říšské skupiny byly jedny z posledních, které na konci léta 1202 dorazily do Benátek⁴⁴

I když měl Bonifác všechny předpoklady, které potřeboval do funkce vůdce výpravy – měl důležité kontakty, obrovské bohatství i pověst rytíře – jeho volba byla nečekaná. Nad tímto výběrem se možná vznáší pachů' spiknutí. Je možné, že Villehardouin sehrál důležitější roli, než byl ochoten přiznat. Zvláštní je skutečnost, že jako náhrada nebyl zvolen Balduin Flanderský, který pro svou oddanost, bohatství, počet přívrženců a tradiční křižácké vazby byl nejjasnější volbou. Avšak Balduinovo povýšení by mohlo působit problémy Champagneským, kteří si očividně přáli někoho jiného. Ani francouzský král Filip II. si nepřál Balduina v čele výpravy, jelikož ještě před několika lety proti němu hrabě uzavíral spojení. Možná proto byli osloveni vévoda burgundský a hrabě z Bar-le-Duc, kteří tak ztělesňovali variantu „kdokoli, jen ne Balduin Flanderský“.⁴⁵

Jak jsem již psal dříve, tak samotná nominace Bonifáce vyvolala u některých křižáků nesouhlasné projevy. Bylo to i tím, že do roku 1201 byl v čele výpravy semknutý oddíl mladých francouzských hrabat, kteří byli vzájemně spřízněni. Bonifác se od nich lišil, jelikož to byl muž středního věku, který vůbec neuměl langue d'oïl, jak byl označován mateřský jazyk jeho budoucích společníků. Většina křižáckých zástupců, kteří podpořili jeho zvolení, ho patrně ani osobně neznala. Jediný, kdo snad osobně navštívil markýze, byl Villehardouin, který se s ním mohl setkat při své zpáteční cestě z Benátek. Bonifáce znal také král Filip II., který jej dokonce navrhl jako úplně první. Král tak učinil dle životopisu Inocence III. *Gesta Innocenti*, který byl sepsán o několik roků později. S jistotou lze říct, že při svém příjezdu do Francie, navštívil Bonifác nejdříve krále, a až potom se vydal na shromáždění do Soissons, kde přijal funkci vůdce. Francouzský král Filip II. tedy výrazně ovlivnil události, které vedly k volbě nového velitele.⁴⁶

V červnu 1202 začali křižáci opouštět svou zemi a začali postupně přijíždět do Benátek, kde byli směřováni na ostrov San Niccolo di Lido. Mezi prvními dorazil hrabě Balduin se svou armádou. Politická soudržnost výpravy byla komplikovaná, jelikož

⁴⁴ TYERMAN, s. 517.

⁴⁵ Tamtéž, s. 514.

⁴⁶ Tamtéž, s. 514-515.

dlouho po Balduinovi nikdo další nepřijížděl.⁴⁷ Hrabě Ludvík z Blois zanedlouho také dorazil, ale například hlavní vůdce Bonifác z Montferratu přicestoval až v půlce srpna. Velkým problémem byly zvyšující se obavy, že se nezdaří splnit podmínky smlouvy z roku 1201 o jejich celkovém počtu. Čím dál více bylo jasné, že se nepodaří shromáždit požadovaných 33 500 mužů.⁴⁸ Robert z Clari ve svých pamětech uvádí, že se na ostrově shromáždila pouhá čtvrtina z celkového počtu rytířů a zhruba polovina z plánovaného počtu pěšáků.⁴⁹ Villehardouin odhaduje, že na ostrově byla přítomno zhruba 11000 z celkového počtu 33 500 mužů.⁵⁰

Jak uvádí Robert z Clari, benátský dóže Enrico Dandolo trval na tom, aby křižáci zaplatili požadovanou částku 85 000 marek. Křižáci o tom chvíli debatovali a poté bylo rozhodnuto, aby každý rytíř zaplatil čtyři marky, každý seržant dvě marky a každý pěšák jednu marku. Další čtyři marky měly být zaplacený za každého koně.⁵¹ I přes veškeré úsilí křižáků se podařilo dohromady vybrat zhruba 51 000 marek a další 34 000 zůstali dlužní, tedy 40 % z celkové částky.⁵²

Jestliže chtěl Dandolo v riskantní akci pokračovat, bylo nutné, aby vymyslel způsob, jak smlouvu udržet v platnosti a jak ji změnit v přijatelnou pro křižáckou výpravu a rovněž pro své občany.⁵³ Dóže se rozhodl svolat shromáždění a promluvit ke svým lidem. Ve svém projevu uvedl, že vojsko křižáků zaplatilo vše, co mohlo, ale stále nebyla splněna požadovaná částka. Dóže zdůraznil, že nechce dopustit nedodržení smlouvy, a proto Benátčané musí křižákům nabídnout alternativní podmínky. Dóže prohlásil, že Benátčané odpustí dluh ve výši 34 000 marek, když jim křižáci na oplátku pomohou obsadit přístav Zadar, který dříve ztratili, a nyní byl v rukou silného

⁴⁷ VILLEHARDOUIN, s. 12-14.

⁴⁸ TYERMAN, s. 521.

⁴⁹ Robert of Clari in chapter 11: how the doge commanded the half of the Venetians to go with the pilgrims; how they determined the matter by lot; and how they demanded of the pilgrims the fulfillment of their agreements. Of the levy that the pilgrims made, and the outcome thereof (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 26-2-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁵⁰ VILLEHARDOUIN, s. 12-14.

⁵¹ Robert of Clari in chapter 11: how the doge commanded the half of the Venetians to go with the pilgrims; how they determined the matter by lot; and how they demanded of the pilgrims the fulfillment of their agreements. Of the levy that the pilgrims made, and the outcome thereof (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 26-2-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁵² TYERMAN, s. 522.

⁵³ Tamtéž, s. 523.

uherského krále. Dandolo považoval Zadar za jedno z nejsilnějších měst na světě a tvrdil, že není možné ho dobýt bez pomoci křížácké armády.⁵⁴

Dandolo doufal, že podíl Benátčanů na kořisti by mohl odstranit dluh křížáků. Jeho plán představoval první krok směrem na Egypt, ale okamžité vyplutí bylo vzhledem k roční době až do jara nemožné (byl podzim 1202).⁵⁵ Po několika dnech se v kostele sv. Marka konalo shromáždění Benátčanů a vůdců křížové armády. Dandolo předstoupil před barony a žádal je, jestli by se osobně mohl účastnit křížové výpravy a provádět je jako jejich pán, dají-li k tomu souhlas. Villehardouin uvádí, že při tomto aktu mnoho přítomných propuklo v pláč, načež rytíři jednohlasně zvolali, že jeho nabídku přijímají. Dandolo tedy přijal kříž a byl následován mnoha dalšími Benátčany.⁵⁶

Avšak plán zaútočit na Zadar byl velice sporný. Na druhou stranu vůdci křížové výpravy neměli žádné jiné řešení. Zadar byl částečně nezávislé přístavní město, které bylo ve 12. století dlouhou dobu pod nadvládou Benátčanů, ale od osmdesátých let bylo město pod ochranou uherského panovníka Emericha, který se sám stal křížákem. Útok proti městu by tak byl zcela jistě odsouzen ze strany papeže, jelikož byl Zadar křesťanský a měl tudíž nárok na církevní ochranu. Samotní velitelé výpravy si tento problém samozřejmě uvědomovali.⁵⁷ Zde je vhodné dodat, že dle Roberta z Clari se plán dozvěděli pouze jeho nejvyšší vůdci a zbytek vojska o něm nejdříve vůbec nevěděl.⁵⁸ „*Na přímou výzvu biskupa z Haalberstadtu papežský legát Petr z Capuy uznal, že je věc vážná, a prohlásil, že papež „raději přehlédne, co by učinili nevhodného, než aby se jeho tažení rozpadlo“.* Legát se hrubě mylil. Jakmile se Inocenc III. o chystaném útoku dozvěděl, odeslal dopisy se zákazem útoku a hrozbou exkomunikace všem, kdo by se ho účastnili.“⁵⁹

⁵⁴ VILLEHARDOUIN, s. 16.

⁵⁵ TYERMAN, s. 523.

⁵⁶ VILLEHARDOUIN, s. 16-17.

⁵⁷ TYERMAN, s. 523.

⁵⁸ Robert of Clari in chapter 13: how the pilgrims made yet another levy; how the doge proposed that the pilgrims go against Zara; and of the setting forth of the fleet (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 26-2-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁵⁹ TYERMAN, s. 523.

3 Zadar

Počátkem října 1202 flotila vyplula směrem k Zadaru. Hlavní velitel celé výpravy Bonifác z Montferratu ovšem chyběl.⁶⁰ Ještě před samotným vyplutím k Zadaru se křižácké vojsko dozvědělo o smrti Fulka z Neuilly, což velmi zasáhlo všechny účastníky výpravy. Villehardouin popisuje, že do Zadaru plula obrovská flotila lodí, která nepostrádala ani mohutné obléhací stroje, které měly případný útok usnadnit. První křižácké lodě dosáhly Zadaru 11. listopadu 1202.⁶¹ Robert de Clari ve svých pamětech uvádí, že když obyvatelé Zadaru spatřili první lodě, tak se jich zmocnil velký strach, zavřeli brány svého města a rychle se snažili vyzbrojit.⁶² Křižáckou flotilu údajně tvořilo 50-60 válečných galér, 110-150 galér určených na přepravu koní a zhruba 50 dalších lodí určených pro přepravu vojáků.⁶³

Po příjezdu všech lodí předstoupil dóže Dandolo před nejvyšší vůdce výpravy a prohlásil, že je na čase se pomstít městu, které jemu a jeho národu způsobilo mnoho utrpení.⁶⁴ Den poté vyšli někteří obyvatelé Zadaru z města, aby si promluvili s benátským dóžetem. Přednesli mu nabídku, která spočívala v tom, že se město dobrovolně vzdá a případně i se svým bohatstvím Benátčanům výměnou za to, že bude ušetřeno krveprolití. Dóže jim odpověděl, že nemůže přijmout jejich kapitulaci bez konzultace s jeho spojenci.⁶⁵ Po poradě s nejvyššími vůdci, se rozhodl změnit své rozhodnutí a souhlasil.⁶⁶ Nicméně ne všichni s Dandolem byli ve shodě. Šimon z Montfortu a Robert z Boves z řad křižáků prohlásili, že nechtějí jednat proti rozkazu papeže, jelikož si nepřejí být exkomunikováni.⁶⁷ Šimon z Montfortu prohlásil, že

⁶⁰ Tamtéž, s. 524.

⁶¹ VILLEHARDOUIN, s. 18-19.

⁶² Robert of Clari in chapter 14: how the pilgrims and the Venetians went against Zara; how they attacked it in despite of the pope's ban; and how they took the town and divided it (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 5-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁶³ NICOLLE, s. 46.

⁶⁴ Robert of Clari in chapter 14: how the pilgrims and the Venetians went against Zara; how they attacked it in despite of the pope's ban; and how they took the town and divided it (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 5-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁶⁵ QUELLER, Donald E., COMPTON, Thomas K., CAMPBELL, Donald A., *The Fourth Crusade: The Neglected Majority*, In: *Speculum* 49, 1974, 3, s. 450.

⁶⁶ VILLEHARDOUIN, s. 20.

⁶⁷ Robert of Clari in chapter 14: how the pilgrims and the Venetians went against Zara; how they attacked it in despite of the pope's ban; and how they took the town and divided it (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 5-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

necestoval do Zadaru kvůli tomu, aby zde zabíjel křesťany.⁶⁸ Robert z Clari podává svědectví o tom, že Šimon se pozdějšího útoku vůbec neúčastnil a odcestoval se svými věrnými do Uherska, kde přečkal zimu.⁶⁹

Tato skupina křižáckých rozkolníků navázala kontakt s obyvateli Zadaru a sdělila jim, že křižáci Benátčanům v boji proti městu nepomohou, protože žádný útok nebude. Tím pádem by byla nabídka kapitulace zbytečná. Obyvatelé Zadaru tomuto tvrzení bohužel věřili a rozhodli se nabídku kapitulace stáhnout, čímž přišli o možnost vyřešit záležitost mírovou cestou.⁷⁰

Názorové rozpory se vystupňovaly poté, když před křižáky předstoupil opat z Vaux⁷¹ a předložil dopis od papeže, v němž byl útok na Zadar zakázán pod trestem exkomunikace. Papež v dopisu zdůraznil, že útok nesmí proběhnout, jelikož se ve městě nacházejí křesťané.⁷² Benátčané byli z tvrdé reakce opata z Vaux tak rozlíčení, že byli připraveni ho zabít.⁷³ Dóže Dandolo opět předstoupil před nejvyšší vůdce křižácké armády, kde prohlásil, že jestli všichni uposlechnou papežův rozkaz, tak tím poruší jejich vzájemnou dohodu.⁷⁴ Mnoho křižáků nechtělo zaútočit na křesťanské město, ale zároveň si uvědomovali, že by nesouhlasem porušili svůj slib, který dali Benátčanům.⁷⁵ Vůdci nakonec souhlasili a bylo rozhodnuto, že pomohou Benátčanům dobýt Zadar. Příštího rána se vojsko utábořilo před branami města a připravilo své obléhací stroje. Dle Villehardouina útok trval zhruba 5 dní, po nichž armáda konečně pronikla za hradby Zadaru.⁷⁶ Dne 24. listopadu město kapitulovalo.⁷⁷ Zbývající část obyvatel byla ušetřena, ale v několika případech došlo i k zabíjení.⁷⁸

Zůstat věrni Benátským spojencům nebo uposlechnout papeže? Obě varianty vystavovaly křižácké vojsko ke ztrátě cti. Frakce, která byla nejvíce loajální vůči

⁶⁸ TYERMAN, s. 525.

⁶⁹ Robert of Clari in chapter 14: how the pilgrims and the Venetians went against Zara; how they attacked it in despite of the pope's ban; and how they took the town and divided it (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 5-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁷⁰ TYERMAN, s. 524.

⁷¹ Byl cisterciácký mnich účastníci se čtvrté křížové výpravy.

⁷² TYERMAN, s. 524-525.

⁷³ SWIETEK, Francis R., *Gunther of Pairis and the Historia Constantinopolitana*, In: *Speculum* 53,1978, 1, s. 52.

⁷⁴ VILLEHARDOUIN, s. 21.

⁷⁵ SWIETEK, s. 52.

⁷⁶ VILLEHARDOUIN, s. 20-21.

⁷⁷ NICOLLE, s. 48.

⁷⁸ TYERMAN, s. 524.

Benátkám, zastávala nejspíše stanovisko, že si zachová čest postupným vykonáním všech závazků, včetně těch nejopovrženějších. Jen co splní všechny závazky s Benátčany, bude následovat původní slib osvobodit Jeruzalém. Je možné, že tato skupina chtěla dělat to, co je v nejlepším zájmu celé výpravy, čili pokračovat a plnit dojednané smlouvy, tedy udržovat určitý mravní pragmatismus.⁷⁹

S dobytím Zadaru byla čtvrtá křížová výprava exkomunikována. Francouzští křížáci proto okamžitě vyslali své posly do Říma, kde měli žádat papeže o odpuštění. Dle Roberta z Clari se konkrétně jednalo o biskupa ze Soissons a Roberta z Boves.⁸⁰ Papež byl potěšen, když viděl jejich lítost a poté povolil svému legátovi, aby křížákům udělil rozhrěšení. Benátčané do Říma neposlali nikoho. Dandolo velmi dobře věděl, že by po nich papež žádal vrácení Zadaru do rukou uherského krále. Jeho plánem bylo nejdříve dobýt město a až později požádat papeže o odpuštění. Papež tedy formálně exkomunikoval všechny Benátčany, kteří tvořili asi polovinu celé výpravy. Nicméně křížákům povolil, aby s nimi i nadále cestovali.⁸¹

Zadarská krize ukázala, že výrazným rysem celého tažení byl nedostatek církevního dozoru. Zčásti to ovlivnila nepřítomnost papežského legáta Petra z Capuy, který sice schválil plán týkající se dobytí Zadaru, ale z Benátek se ostatními již neplavil. Sám odcestoval do Svaté země, kde čekal na vývoj událostí a nejspíše doufal v příchod křížáckého vojska. Většina šlechticů trvala na podpoře Benátčanů a jejich konání bylo později omlouváno tím, že jej předpisovala nutnost, nikoli volba. Zároveň úmyslně zatajili papežův dopis, aby získali podporu řadových vojáků.⁸²

Po zdařilém dobytí města se Benátčané a křížáci rozhodli, že se v městě usadí na zimu, jelikož už bylo pozdě (listopad 1202) na to podniknout další zámořské tažení.⁸³ Zadar byl tedy rozdělen. V části směrem k přístavu se nacházeli Benátčané a v druhé části křížáci. Avšak již po třech dnech propukly ve městě násilné nepokoje mezi oběma skupinami, které si vyžádaly mnoho mrtvých a raněných. Boje probíhaly téměř celou noc, než se podařilo větší ozbrojené skupině oddělit obě bojující strany. Dóže a nejvyšší

⁷⁹ Tamtéž, s. 525.

⁸⁰ Robert of Clari in chapter 15: how a contention arose between the Venetians and certain of the pilgrims; and how they all obtained absolution from the pope (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 5-3-2017]. Dostupné online z www: <http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade>.

⁸¹ MADDEN, *The new Concise history of the Crusades*, s. 101.

⁸² TYERMAN, s. 525.

⁸³ WOLFF, Robert, HAZARD, Harry, *The later Crusades 1189–1311*, Madison 1969, s. 174.

baroni nakonec dostali situaci pod kontrolu, ale na obou stranách došlo k velkým ztrátám.⁸⁴

Zhruba po čtrnácti dnech pobytu v Zadaru dorazil i hlavní vůdce celé výpravy, Bonifác z Montferratu. Po dalších dvou týdnech dorazili poslové, které vyslal švábský vévoda Filip a jeho švagr Alexios Angelos. Všichni dorazivší se shromáždili v paláci, kde pobýval dóže Dandolo. Poselstvo předalo zprávu, že vévoda Filip žádá, aby byl jeho švagr Alexios dosazen na byzantský trůn, o který byl nečestným způsobem připraven. Za pomoc při dosazení císaře na trůn nabízel Filip křižákům sjednocení ortodoxní církve v Byzantské říši s Římem, 200 000 marek a zásoby pro celou armádu. Součástí nabídky také bylo, že Alexios na vlastní náklady zajistí vojsko o počtu 10 000 Řeků, které bude výpravu následovat a vytvoří stálou byzantskou posádku 500 rytířů v Zamoří. Dóže i nejvyšší vůdci výpravy souhlasili s tím, že na následující den bude svolána porada, kde budou předložené podmínky probrány.⁸⁵

Načasování i obsah nabídky poukazují na možné tajné plánování, v kterém mohl výraznou roli sehrát Bonifác z Montferratu a někteří členové křížové výpravy. Dle Roberta z Clari Bonifác z Montferratu sdělil ostatním vůdcům, že při své návštěvě Filipa Švábského měl možnost se setkat Alexiem Angelem.⁸⁶ Západ mohl přijetím nabídky naplnit všechny své požadavky spojené s křížovou výpravou a s Byzancí. Nabízela se zde i revoluční změna ve vztazích mezi Římem a ortodoxní církví v Byzanci. Benátčané byli velmi dobře informováni a nejspíše poznali, že některé body nabídky jsou poněkud zveličeny, ale i přesto si uvědomovali případné výhody, které by plynuly z obměny byzantského režimu a do velké míry by kladně ovlivnily jejich obchodní pozici. Plán byl představen přesně v době, kdy se výprava rozmýšlela nad dalším postupem v příštím roce a i tato skutečnost nebyla zcela jistě náhodná.⁸⁷

Villehardouin uvádí, že mezi křižáky probíhala velká debata o tom, jestli přistoupit na smlouvu či ne. Opat z Vaux z řádu cisterciáků opět odmítl návrh zaútočit proti křesťanům a navrhl pokračovat v tažení do Sýrie. Proti němu vystoupil opat z Loos, který oponoval tím, že výprava nebude v Sýrii k užítku a jediná možnost dalšího

⁸⁴ VILLEHARDOUIN, s. 22.

⁸⁵ Tamtéž, s. 22-23.

⁸⁶ Robert of Clari in chapter 17: how the doge encouraged the pilgrims; and of the occasion whereof the marquis told them of going against Constantinople (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 5-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁸⁷ TYERMAN, s. 525.

tažení vede do Babylonu či Řecka. Dle opata z Loos by křižáci byli navždy zahanbeni, kdyby nepřijali tak výhodnou smlouvu, kterou jim švábský vévoda Filip a císař Alexios nabízeli. K debatě později dorazili i hlavní velitelé výpravy – Bonifác z Montferratu, Balduin Flanderský a Ludvík z Blois. Všichni se shodli na tom, že by bylo hloupé tak výhodnou smlouvu nepřijmout a přesunuli se do paláce za vyslanci. Přísahalo dvanáct členů křižáckého vojska. Dohoda tedy byla dosažena a jako termín příjezdu byzantského císaře byl zvolen patnáctý den po Velikonocích.

Rozhodnutí mělo i své negativní následky. Někteří členové armády křižáků se rozhodli Zadar opustit a táhnout sami do Sýrie.⁸⁸ Výpravu opustil například bratranec Ludvíka z Blois, Renaud z Montmirail, který zamířil do Svaté země.⁸⁹ Dle Villehardouina výpravu opustili také Šimon z Montfortu a opat z Vaux, kteří byli následováni mnoha dalšími.⁹⁰ Odklony výpravy na Zadar a později na Konstantinopol měly za následek rozpory nejen mezi nejvyššími vůdci, ale i jejich vazaly, proto mnoho členů výpravy dezertovalo.⁹¹

Nejvyšší vůdci výpravy mezitím vyslali dva rytíře, kteří se měli setkat s byzantským císařem na dvoře Filipa Švábského. Císař byl samozřejmě potěšen rozhodnutím výpravy a sdělil poslům, že s nimi odjede, co nejdříve to půjde.⁹² Dne 7. dubna 1203 výprava vyplula ze Zadaru a směřovala k ostrovu Korfu, což byl ostrov nedaleko Řecka. Dóže Dandolo a Bonifác z Montferratu zůstali zatím v Zadaru, kde čekali na příjezd byzantského císaře.⁹³ Alexios dorazil do Zadaru 23. dubna.⁹⁴ Dandolo údajně císaři nabídl tolik galér a lodí, kolik si jen bude přát. Flotila i s císařem vyplula ze Zadaru směrem ke Korfu. V průběhu cesty flotila zakotvila v přístavu Durazzo, kde se dle Villehardouina císaři dostalo velké pocty a nadšeného přijetí. Poté loďstvo konečně dorazilo na ostrov Korfu, kde se připojilo ke zbytku výpravy.⁹⁵

⁸⁸ VILLEHARDOUIN, s. 23-24.

⁸⁹ TYERMAN, s. 536.

⁹⁰ VILLEHARDOUIN, s. 27.

⁹¹ HODGSON, Natasha, *Honour, Shame and the Fourth Crusade*, In: *Journal of Medieval History* 39, 2013, 2, s. 228.

⁹² Robert of Clari in chapter 30: how the men of the cross sent messengers for the young man Alexius (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 5-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁹³ VILLEHARDOUIN, s. 27.

⁹⁴ TYERMAN, s. 537.

⁹⁵ VILLEHARDOUIN, s. 27-28.

Jak uvádí Robert z Clari, tak na Korfu výprava čelila dalším velkým rozporům. Po svém příjezdu zde benátský dóže předstoupil před nejvyšší barony a prohlásil, že nyní má výprava konečně rozumný důvod zaútočit na Konstantinopol. Ovšem z řad křižáků se ozvaly nesouhlasné výroky. Někteří chtěli radši táhnout do Egypta a neviděli jediný důvod proč vést útok na Konstantinopol společně s byzantským císařem. Bonifác z Montferratu si však přál dobýt Konstantinopol, jelikož věřil, že dosazení byzantského císaře je jediné možné řešení.⁹⁶

Nejvyššímu velení výpravy v čele s Bonifácem se nakonec podařilo ostatní přesvědčit, aby na ostrově zůstali.⁹⁷ Zřejmě znovu hrály velkou roli peníze, podpora Benátčanů a udržení dozoru nad placenými oddíly. I přesto musel císař Alexios veřejně složit přísahu, že bude plnit podmínky smlouvy, které nyní udávaly, že po skončení benátské smlouvy, velitelé výpravy povinně obstarají všem členům výpravy loď, které je přepraví do Palestiny. Vypršení Benátské smlouvy připadalo na dobu po svátku svatého Michala roku 1203.⁹⁸ Tyerman ve své publikaci tvrdí: „*Jelikož nemáme důkazy, že křižácké velení souhlas s tím pouze předstíralo – ještě v srpnu 1203 Hugo ze Saint-Polu stále počítal s útokem na Egypt plánovaným na jaro 1204 – svědčila tato dohoda po všech problémech s dodržováním smluvních podmínek, jimiž výprava prošla, o překvapivě vysoké míře důvěry a optimismu.*“⁹⁹

Dne 24. května 1203 flotila vyplula z ostrova Korfu. Velká část flotily nejdříve dorazila na řecký ostrov Andros. Obyvatelé města se setkali s hlavními veliteli vojska a žádali o odpuštění dorazivšího císaře Alexia. Zbylá část loďstva se zatím plavila do úžiny Dardanely do města Abydos. Loďstvo zakotvilo v přístavu a vojáci se vydali do města, které se nijak nebránilo a rovnou se vzdalo. Vojsko zde doplnilo své zásoby a čekalo osm dní, než dorazí i zbytek jejich flotily.¹⁰⁰

Historici se dodnes snaží odpovědět, proč došlo ke změně směru tažení křižové výpravy. Názor první skupiny historiků lze charakterizovat jako „teorii náhody“ – za

⁹⁶ Robert of Clari in chapter 33: how the pilgrims were in two minds whether to go to Constantinople; why the marquis was eager to go against it to avenge himself on the emperor; of the treason that the emperor had devised aforesaid against the marquis' brother; of the brother's departure for the holy land; of the things that had happened there before his coming; and how Guy of Lusignan became king of Jerusalem (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 6-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

⁹⁷ VILLEHARDOUIN, s. 28.

⁹⁸ TYERMAN, s. 537.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ VILLEHARDOUIN, s. 29-31.

odklonem od původní trasy tažení stojí řetězec náhodných událostí. Druhá skupina historiků zastává názor, že ke změně trasy došlo v důsledku dlouho a důkladně připravovaného plánu. Obhájci teorie náhody navazují na Villehardouinovo vyprávění, zatímco zastánci „spiklenecké teorie“ jeho líčení zpochybňují a snaží se nalézt obětího beránka. Diskuzi odstartoval francouzský historik Louis de Mas-Latrie, který roku 1861 nazval Benátčany zrádci. Dle něj Benátčané uzavřeli obchodní smlouvu s Egyptem ještě před samotným odjezdem, v které slíbili, že křížovou výpravu potáhnou na Byzanc. Totožný pohled na události nabídl již v 13. století kyperský kronikář Ernoul, který ovšem převzal postoj kyperských Francouzů, kteří se snažili smýt provinění svých krajanů.¹⁰¹

Mnoho historiků zabývajících se čtvrtou křížovou výpravou charakterizuje Benátčany jako chamtivé oportunisty, kteří se zajímali především o svůj vlastní zisk. Křížáci jsou na druhou stranu většinou zobrazováni jako lidé, jejichž motivy byli vznešené a spojené s mučednictvím.¹⁰²

Odklon od plánované trasy opravdu zapadal do politické strategie starého dóžete Enrika Dandola, který určitě nepatřil mezi zastánce křížácké ideje. Jeho hlavním cílem bylo zaručit Benátkám velmocenskou pozici v oblasti východního Středomoří. Nicméně nelze nijak dokázat, že by měl dóže již před útokem na Zadar v plánu vyplnit celou byzantskou říši. Německý historik Karl Hopf roku 1867 podrobně popsal egyptsko-benátské vyjednávání, kde uvedl jména prostředníků a sdělil obsah smlouvy z 13. května 1202, což mělo za následek značný impuls pro protibenátský výklad. Hopfovi se samozřejmě nepodařilo přinést rozhodující důkaz. O rok později však dva další historici, Christian Streit a Gabriel Hanotaux, nezávisle na sobě přišli na to, že tato smlouva nikdy neexistovala. Hopf se tedy zcela jistě opíral o smlouvu, která již byla nějakou dobu známá, ale je jí nutné datovat do až roku 1208. Dalo by se říct, že tím bylo jméno Benátčanů očištěno. Hrabě Riant roku 1875 nabídl odlišnou interpretaci, kdy za spiklence považoval Filipa Švábského, nikoliv Benátčany.¹⁰³

Filip sice vyslal posly do Zadaru, kteří zde křížákům radili, aby přijali jeho švagra Alexia a je zcela nesporné, že měl podíl na odklonu křížové výpravy od

¹⁰¹ MAYER, s. 231.

¹⁰² QUELLER, Donald E., DAY, Gerald W., *Some Arguments in Defense of the Venetians on the Fourth Crusade*, In: *The American Historical Review* 81, 1976, 3, s. 718.

¹⁰³ MAYER, s. 231-232.

původního plánu, zároveň je ale pochybné, zda se jednalo o dlouho a důkladně připravovaný plán. Filip Švábský byl totiž politickým dědicem obvyklých normansko-štaufských protibyzantských plánů. Díky sňatku s Irenou se ještě více přiblížil byzantské záležitosti, a proto byla podpora byzantského kandidáta na trůn Alexia zcela jasná. Je možné, že se Filip nejdříve jen snažil odklidit svého švagra do Zadaru, ale pozdější vývoj událostí mu nabídl šanci z tohoto podniku profitovat. Jestli je v dnešní době spiklenecká teorie obhajována, zaměřuje se většinou na obvinění vůči Filipovi. Významnou roli plní v tomto případě otázka, kdy se císař Alexios dostal do Evropy. Bohužel na tuto otázku není možné přesně odpovědět.¹⁰⁴

Byzantský kronikář a historik Nicetas Choniates¹⁰⁵ ve svém díle uvádí, že Alexios uprchl v září roku 1201.¹⁰⁶ Villehardouin zase ve svých pamětech tvrdí, že Alexios přijel do Verony v Lombardii v průběhu roku 1202.¹⁰⁷ Ostatní záznamy v latinských pramenech nám nepodávají jednoznačný výklad. Jestliže Alexios přišel do Lombardie až v roce 1202, nebyl by čas na dlouhodobou přípravu štaufského plánu, pokud se však objevil již v průběhu roku 1201, je takový scénář možný.¹⁰⁸ „Největší vliv si ve vědecké debatě udržel W. Norden¹⁰⁹ (1898) se svou „modifikovanou teorií náhody“, jak ji nazval *Queller*¹¹⁰: dobytí Konstantinopole mělo mnoho zastánců, včetně Benátčanů a Štaufů, nikdo však neplánoval spiknutí. Pokud lze vůbec mezi vědci u této spleť otázky uvažovat o převládajícím názoru, byl by to asi ten Nordenův.“¹¹¹

4 Byzantská říše a křížová výprava

Ve 12. ani na počátku 13. století ještě na latinském Západě nebylo nic, co bychom mohli nazvat jako společný postoj vůči Byzanci, i když je tento mýtus pevně udržován v křížáckém dějepisectví. Jestliže šlo o obchodování s hedvábím či rekrutování vojáků, byly vztahy mezi západoevropany a byzantskou říší zcela normální a obvykle oboustranně výhodné. Pokud difference ve víře stále více iritovaly západní církevní organizace, které by tak rády nastolily kázeň a dosáhly náboženské jednotnosti, opravdu

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 232.

¹⁰⁵ Byzantský historik a kronikář Nicetas Choniates zažil dobytí Konstantinopoli. Jeho dílo „*Historia*“ je jedním z nejdůležitějších zdrojů pro tuto zásadní etapu v byzantské historii. Dílo začíná smrtí byzantského císaře Alexiose I. Komnenose roku 1118 a končí událostmi z podzimu 1207.

¹⁰⁶ CHONIATES, Nicetas, *O city of Byzantium: annals of Niketas Choniates*, Detroit 1984, s. 294.

¹⁰⁷ VILLEHARDOUIN, s. 17-18.

¹⁰⁸ MAYER, s. 232-233.

¹⁰⁹ Německý historik.

¹¹⁰ Americký historik.

¹¹¹ MAYER, s. 233.

vyhrocených politických nebo diplomatických jednání bylo málo¹¹². Výjimku snad určovala skutečnost, že Byzanc se ve své zahraniční politice soustředila spíše na sledování hmotných zájmů, místo toho, aby navazovala spojení nebo zaujímal ideologická postavení. Tento postoj klasicky dráždil papežskou kurií a nejvyšší křižácké vůdce. Jestliže jde o politické otázky Benátek, Pisy, Janova, Balkánu, povodí Dunaje, východního Středozeří, Černého moře, Blízkého východu a křižáckých států, západní státy byly pro Byzanc soupeřem, ale zároveň s ní spolupracovaly a koexistovaly. Plán představený křižákům v Zadaru vypovídal o společném kontaktu, nikoli o odcizení. Zároveň jím byl vnímán vnitřní úpadek moci po smrti Manuela I. v roce 1180.¹¹³

Během vlády Manuela I. Byzanc nabízela obraz světové mocnosti.¹¹⁴ Skutečnost za tím jen lehce zaostávala. V roce 1180 byzantské říši náležely balkánské regiony jižně od Dunaje, Kypr, Kréta, ostrovy v Egejském a Jónském moři, západ Malé Asie, Kilikie a přístavy na jižním pobřeží Černého moře.¹¹⁵ V říši byla centralizovaná státní administrativa a jednotná daňová soustava, jejíž oporou byla zlatá měna. Diplomacie byzantského císaře navázala kontakty od Atlantiku po Perský záliv a od Baltu po Saharu. Byzantská flotila křižovala vody od Černého a Jaderského moře po Deltu Nilu.¹¹⁶ Hranici říše na některých místech obklopovaly satelitní státy jako seldžucká Konya nebo křižácká Antiochie.¹¹⁷ Konstantinopol byla považována jako jedno z nejdůležitějších, největších a nejbohatších křesťanských měst na světě. Počet obyvatel byl zhruba mezi 375 000 až 400 000. Pro srovnání, Paříž měla zhruba 60 000 obyvatel.¹¹⁸ Villehardouin ve svých pamětech uvádí, že roku 1204 byl počet obyvatel Konstantinopole okolo 400 000.¹¹⁹ Konstantinopol přitahovala společenství obchodníků z celého Středozeří i ze vzdálených koutů světa. Ve městě působila císařská garda, která rekrutovala své příslušníky až ve Skandinávii nebo v Anglii.¹²⁰ Čtvrtě, v nichž žili obchodníci z Pisy, Janova a Benátek, doplňovalo i židovské obyvatelstvo.¹²¹ Dle španělského židovského cestovatele Benjamína z Tudely bylo roku 1171

¹¹² Nutné je dodat, že i ze strany řecké církve panovaly obdobné výhrady až odmítání latinské církevní tradice.

¹¹³ TYERMAN, s. 529.

¹¹⁴ WOLFF, HAZARD, s. 144.

¹¹⁵ TYERMAN, s. 529.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ TREADGOLD, Warren, *A history of the Byzantine state and society*, Stanford 1997, s. 644.

¹¹⁸ PHILLIPS, Jonathan, *The Fourth Crusade and the sack of Constantinople*, New York 2004, s. 144.

¹¹⁹ VILLEHARDOUIN, s. 65.

¹²⁰ MAYER, s. 233.

¹²¹ PHILLIPS, s. 155.

v Konstantinopoli zhruba 2500 Židů. Nicméně je nutné dodat, že Židé nežili přímo ve městě a neměli stejná práva jako ostatní obchodníci. Byla jim vyhrazená vlastní čtvrť před městem, kde směli obchodovat.¹²² Ve městě se nacházeli rovněž muslimové, kteří zde měli mnoho mešit.¹²³

Stabilitu Manuelovy říše však ohrožoval určitý skrytý problém. Oproti minulým císařům nespolehali vládci z dynastie Komnenovců po roce 1081 tolik na státní úředníky a občany, ale zaměřovali se spíše na armádu a svou rodinu.¹²⁴ To mělo za následek skutečnost, že se moc koncentrovala u osoby císaře a jeho nejbližšího okolí, nikoli u systému vlády a úředních orgánů.¹²⁵ Tyerman k tomu dodává: „*Centralizaci života společnosti rozleptávala jakási privatizovaná centralizace, záměrná politika přepouštění vojenských, obchodních a finančních pravomocí státu zahraničním žoldnérům – Turkům, Frankům, Arménům a Slovanům -, italským obchodníkům, pozemkovým vlastníkům z provincií a dodavatelům služeb pro obranu. Stejně jako politika vychylovala z rovnováhy ekonomiku říše obrovská spotřeba Konstantinopole. Pokud jde o míru hospodářského růstu některých provincií, panuje mezi historiky nejistota, řada částí impéria však podle všeho připadal zjištěným cizincům zcela jistě atraktivní,*“¹²⁶

I přes politický úspěch Komnenovců zůstaly v říši dvě hlavní slabiny: křehké dlouhé a komplikované hranice a závislost na osobě císaře. Aby mohla říše bez problémů fungovat, potřebovala co možná největší a co nejbezpečnější území, na kterém by vládnul klid a blahobyt. V poslední čtvrtině 12. století oba tyto předpoklady zmizely a s nimi upadla i moc celé říše.¹²⁷ Manuel byl roku 1176 poražen v bitvě u Myriokefalonu, čímž se vzdal nadějí na získání Malé Asie kontrolované Turky.¹²⁸ Soluň, druhé největší řecké město, roku 1185 krátce ovládali Sicilané.¹²⁹ Na obrovském území severovýchodního Balkánu bylo v 80. letech 12. století bylo sesazeno řecké panství a důsledkem toho vznikla druhá bulharská říše. Roku 1184 vyhlásil kyperský místodržitel samostatnost ostrova, který byl posléze dobyt roku 1191 Richardem I.

¹²² ADLER, Marcus N., *The itinerary of Benjamin of Tudela*, Londýn 1907, s. 24.

¹²³ TYERMAN, s. 530.

¹²⁴ OSTROGORSKI, Georgije, *History of the Byzantine state*, Oxford 1968, s. 393-394.

¹²⁵ TYERMAN, s. 530.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ TREADGOLD, s. 649.

¹²⁹ OSTROGORSKI, s. 400.

Lokální vůdci v Malé Asii, na jihu Peloponésu a ve středním Řecku následovali jeho vzoru.¹³⁰

Čtvrtá křížová výprava uspišila rozklad území, nebyla však jeho příčinou.¹³¹ Úpadek celé oblasti po roce 1180 byl odrazem vnitřního kolapsu v samotné dynastii Komnenovců. Po Manuelovi nastoupil nezletilý Alexios II. Říše se poté ocitla v nekontrolovatelném chaosu, v kterém proti sobě bojovaly řady skupin a podporovaly jej útoky zvenku i vzpoury v provinciích.¹³² V průběhu let 1180–1204 bylo zaznamenáno celkem padesát osm pokusů o převrat, vzbouření a spiknutí proti právě vládnoucímu císaři, z nichž bylo alespoň pět úspěšných, a to v letech 1182–1183, 1185, 1195, 1203 a 1204. Podíl Západoevropanů na posledních dvou pokusech v letech 1203 a 1204 navazoval na obdobné zapojení jejich krajanů v letech 1182 a 1187.¹³³ Téměř žádný politický systém by prošel takovým obdobím nezasažený, a určitě ne systém autokratický. Ztráty území měly negativní vliv na základnu pro výběr daní, což zřetelně narušilo armádu a dotace, které udržovaly v provozu císařské úřady, na kterých se zakládala moc císaře, a to zapříčinilo další rozklad.¹³⁴ Pro byzantskou říši během křížáckého tažení v letech 1203–1204 bylo charakteristické, že její obranné síly tvořily cizinci a také neměla žádné použitelné loďstvo. Zatímco Manuelova flotila kdysi křížovala vody od Jaderského moře až k Nilu, v roce 1203 Řekové nedisponovali ani malým symbolickým loďstvem, které by konfrontovalo křížáky, když plánovali vplout do Dardanel. Císař Alexios III. roku 1203 patrně nemohl předejít útoku hlavně proto, že prostředky pro udržování placeného vojka a flotily k obraně Konstantinopole byly nedostačující.¹³⁵

K úpadku politického systému byzantské říše přidala křížová výprava ještě vražednou kombinaci násilí a odhodlání. Mezi západními kronikáři z řad duchovních vznikl historiografický literární topos, podle kterého byli Řekové popisováni jako nepoctiví, prolhaní a hlavně politicky i nábožensky pochybní. V byzantském pojetí byli zase Západoevropané líčeni jako nestřídmi chamtivci, kteří nepřestávají prahnout po šanci, jak říši ovládnout. Poslední vůle Alexia I. v roce 1118 dala průchod strachu z velkých armád ze Západu. Císařové Manuel I. i Izák II. měli v letech 1147 a 1190

¹³⁰ TYERMAN, s. 531.

¹³¹ GREGORY, Timothy E., *A history of Byzantium 306–1453*, Malden 2005, s. 279.

¹³² GREGORY, s. 271-272.

¹³³ TYERMAN, s. 531.

¹³⁴ ZÁSTĚROVÁ, Bohumila, *Dějiny Byzance*, Praha 1992, s. 274.

¹³⁵ TYERMAN, s. 531-532.

značné problémy se zkrocením přechodu desetitisíců křižáků přes byzantskou říši. Oproti tomu zde byla zahraniční politika Normanů z Itálie a Sicílie, kteří se od okamžiku, kdy roku 1071 vytlačili Řeky z jejich poslední pevninské základny v Itálii, což bylo v Bari, snažili dobýt nějaká území v Řecku a na Balkáně. Od 80. let 11. století proběhlo velké množství výpadů, z nichž některé byly nebo mohly být brány jako nedílná součást křížových výprav. Útok Bohemunda z Tarentu na Durazzo (Drač) v letech 1107-1108 byl maskován jako křížová výprava k Božímu hrobu. Tažení sicilského krále Rogera II. roku 1147, při kterém ovládl Korfu a dostal se do Athén, Korintu, Théb a jižního Peloponésu, se časově kryly s druhou křížovou výpravou. Tato tradice a společně s ní soupeření císařů Manuela I. a Fridricha Barbarossy, převzal v 90. letech 12. století Jindřich VI. Jindřichovy výhrůžky a zastrašování z let 1195–1196 se připojily k jeho křížové výpravě, ve skutečnosti však šlo o pokračování světského konfliktu o moc. Fakt, že Alexios III. Jindřichovy podmínky akceptoval a poté mu dělalo problémy smluvně dohodnuté finance shromáždit, ukázalo v ostrém světle jak úpadek daňové soustavy byzantské říše, tak slabost samotného císaře.¹³⁶

Nicméně všechny tyto konflikty probíhaly na pozadí daleko prozaičtějších kontaktů mezi byzantskou říší a jejími obchodními partnery z Benátek, Janova a Pisy. Během 12. století se v Byzanci úspěšně dařilo mnoha přistěhovalcům ze Západu, kteří se nazývali *frangopouloi* (synové Franků). Ve společnosti tak kosmopolitní, jako byla ta v Konstantinopoli, nebyly vztahy Řeků a cizinců nutně konfrontační.¹³⁷ Sám Niketas Choniates, který tvrdě kritizoval prozápadní politiku země, uvedl ve své knize, že události v roce 1204 přežil jen díky své známosti s benátským obchodníkem.¹³⁸ Vztahy Západu a Byzance by se daly charakterizovat jako vzájemně závislé, stejně jako vzájemně podezřivé. Bezprostředním důsledkem toho byly události v letech 1203–1204. I přesto, že v církvi nepanovala jednotu, tak diference v teologii a v obřadech nevytvořily nezdolné překážky a nezpůsobily nepřátelství. Na Sicílii, Kypru, v Kalábrii i v křižáckých státech latinští duchovní společně koexistovali s řeckými. Papež Inocenc III. pořád věřil v integritu církve a snažil se s Alexiem III. dobře vycházet. Naprosto jasně se stavěl proti násilnému útoku vůči byzantské říši.¹³⁹

¹³⁶ Tamtéž, s. 532.

¹³⁷ Tamtéž, s. 532-533.

¹³⁸ CHONIATES, s. 323.

¹³⁹ TYERMAN, s. 533.

Zejména po zhroutilí říše byla pro Byzantince stále důležitějším ohniskem svébytnost jejich církve, a stejně rostoucí měrou se jim jevila zlověstná a neakceptovatelná autoritářská uniformita Říma. Přitom, jestliže jde o příčiny změny trasy výpravy, tak ty se nezakládají na tom, co si Řekové mysleli o Západoevropanech, ale na tom, jak lidé ze Západu smýšleli o Řecích.¹⁴⁰ Tyerman k tomu uvádí: „*Předcházející století plné kontaktů zrodilo určité stereotypy a zaseló určité domněnky, které ovlivnily odezvu křižáků na události let 1202–1204, avšak nebyly podnětem pro jejich činy.*“¹⁴¹

5 Konstantinopol

5. 1 První útok na město a útěk Alexia III.

Čtvrtá křižová výprava směřovala do Konstantinopole se záměrem dosadit na trůn Alexia Angela a pak postupovat v cestě dál na Východ. Během jedenácti měsíců po docílení Bosporu se křižáci účastnili dvou útoků na město, několika bitev a tří změn režimu. Z poslední z nich vzešel nový benátsko-latinský řád, který byzantskou říši zcela přeměnil. Neúspěšně provedené plány Alexia Angela zavedly křižáky do byzantské domácí politiky do takové míry, že nebyli schopni se z jejich spárů osvobodit bez nebezpečí vlastního zániku. I přesto, že se jim nakonec podařilo překonat řetězec vlekcoucích se krizí, již nadále nesledovali původní cíl výpravy. To, co mělo křižovou výpravu zajistit, jí naopak rozpustilo.¹⁴²

Dne 24. června 1203 dorazila křižácká armáda do přístavu Chalkedon, který ležel na tureckém břehu proti Konstantinopoli. Nejvyšší vůdci výpravy se poté přesunuli do místního paláce. Armáda se zde utábořila a doplnila zásoby. O dva dny později křižáci přesunuli svůj tábor do Scutari.¹⁴³ Když se zprávu o příchodu křižácké armády dozvěděl císař Alexios III., ihned chtěl vědět, proč vojsko dorazilo před hradby jeho města. Pověřil tedy svého posla, který zároveň předal zprávu, že je jeho císař ochoten nabídnout křižákům zlato či stříbro, pokud o to budou žádat.¹⁴⁴ Villehardouin

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 533.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž, s. 539.

¹⁴³ VILLEHARDOUIN, s. 32-33.

¹⁴⁴ Robert of Clari in chapter 41: how the emperor enquired of the pilgrims what they were seeking; how they demanded that he abdicate his office; how they of the city would not recognize Isaac's son as their lord; and how the pilgrims prepared to attack the city (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 18-3-2017]. Dostupné online z www: <http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade>.

uvádí, že císařův posel byl jistý Nicholas Roux, rodák z Lombardie.¹⁴⁵ Křižáci nabízené bohatství odmítli a poslali císaři zpět zprávu, v které ho žádali, aby odstoupil z trůnu, na kterém je neprávem. Zároveň zdůraznili, že je s nimi právoplatný dědic trůnu Alexios Angelos. Byzantský císař se odmítl vzdát. Dóže Dandolo navrhl nejvyšším baronům, aby vzali několik galér a pluli s nimi podél hradeb Konstantinopole, jelikož věřil, že když obyvatelé města spatří Alexia Angela, tak ho nadšeně přivítají jako svého pravého císaře. Nicméně plán benátského starce nevyšel.¹⁴⁶ Žádný z přihlížejících obyvatel nevypadal, že by skutečně věděl, o koho jde, natož aby sesazenému císaři vyjádřil podporu.¹⁴⁷

Villehardouin tvrdí, že když mladého Alexia Angela předváděli na galéře, tak ho místní lidé nepoznali úmyslně, jelikož měli strach z teroru svého vlastního císaře. Křižáci se vrátili do svého tábora, kde se konala porada o dalším postupu. Bylo zformováno celkem sedm divizí armády. Velitelem první divize, tzv. předvoje, byl jmenován Balduin Flanderský, který měl k dispozici největší počet mužů, z nichž velkou část tvořili zdatní lukostřelci. Další z nejvyšších velitelů, Ludvík z Blois, byl v čele čtvrté divize. Sám Villehardouin byl jmenován velitelem páté divize. Hlavní vůdce, Bonifác z Motferratu, byl velitelem poslední divize, kterou tvořili především Lombardané a Toskánci.¹⁴⁸ Když obyvatelé Konstantinopole viděli obrovskou křižáckou flotilu a slyšeli zvuk trumpet a bubnů, vyzbrojili se a zaujali místa na věžích hradeb, kde byli připraveni bránit své město dle příkazu císaře.¹⁴⁹ Konstantinopol byla pověstná nejen svým obrovským bohatstvím, ale zároveň nedobytným opevněním. Křižáci rovněž nebyli v přesile. Alexius III. měl k dispozici posádku, která čítala trojnásobek velikosti křižácké pozemní armády.¹⁵⁰

Ve dnech 5. a 6. července se křižáci vylodili na evropském břehu v Galatě, kde nejdříve zajistili předmostí. Benátské galéry pokračovaly na místo, kde se jim podařilo přetnout

¹⁴⁵ VILLEHARDOUIN, s. 34.

¹⁴⁶ Robert of Clari in chapter 41: how the emperor enquired of the pilgrims what they were seeking; how they demanded that he abdicate his office; how they of the city would not recognize Isaac's son as their lord; and how the pilgrims prepared to attack the city (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 18-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

¹⁴⁷ TYERMAN, s. 539.

¹⁴⁸ VILLEHARDOUIN, s. 36-37.

¹⁴⁹ Robert of Clari in chapter 42: how they of the city made ready to resist the attack (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 18-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

¹⁵⁰ MADDEN, *The new Concise history of the Crusades*, s. 102.

řetěz, který byl natažený přes Zlatý roh, což byl konstantinopolský přirozený přístav, který se nacházel v hlubokých vodách u severního okraje města.¹⁵¹ Nicetas Choniates tvrdí, že armáda křižáků vedla útok proti městu bez většího odporu a lehce se jim podařilo zničit těžký řetěz. Někteří obránci města byli zabiti, jiní byli zajati živí.¹⁵² Britský historik Stephen Turnbull ve své publikaci uvádí, že proti křižácké flotile zasáhl pouhý zbytek byzantského námořnictva, čítající asi dvacet válečných lodí, které byly velmi rychle zničeny a potopeny.¹⁵³ Dne 17. července křižáci pokračovali v útoku ze souše a Benátčané útočili z moře, kde využili obrovské žebříky, aby se snáze dostali na hradby města.¹⁵⁴ Dle Villehardouina se útoku účastnily čtyři divize, další tři byly pověřeny hlídáním křižáckého tábora. Benátčanům se nakonec podařilo převzít kontrolu nad dlouhou částí hradeb na východ od Blachernského paláce a snažili se získaný prostor ubránit založením ohně. Oheň se však rozšířil a brzy nad ním ztratili kontrolu, což mělo za následek zničení rozsáhlé části středu města o ploše asi 50 hektarů.

Lodě Benátčanů byly pokryty kůží z volů, aby byly odolné vůči ohni. Na lodích měli Benátčané také mnoho obléhacích strojů a důmyslně vyrobené žebříky. Díky tomu snadno dosáhli na věže. Benátský útok z moře byl daleko úspěšnější než křižácký z pevniny. Nakonec se jim podařilo získat kontrolu nad 25 byzantskými věžemi.¹⁵⁵ Hlavní voj se mezitím snažil dostat přes hradby po souši.¹⁵⁶ Na obou stranách padlo mnoho vojáků. Křižáci výrazně zesílili útok a snažili se dosáhnout rychlého vítězství.¹⁵⁷ Nicméně byzantský nepřítel statečně odolával. Největší odpor proti křižákům měla na svědomí především varjažská garda¹⁵⁸, jejíž příslušníci se verbovali zejména ze severní a západní Evropy. O bezúspěšném stavu byzantské říše hodně vypovídal fakt, že její osud byl nyní v rukou dvou západních armád.¹⁵⁹ Alexios III. mezitím shromáždil obrovskou armádu, která se snažila protivníka obklíčit, avšak křižákům se podařilo spojit všechny útočící divize, které se semkly a postupovaly vstříc byzantské armádě.¹⁶⁰ Když

¹⁵¹ TYERMAN, s. 539.

¹⁵² CHONIATES, s. 297.

¹⁵³ TURNBULL, Stephen, *The Walls of Constantinople AD 324–1453*, Oxford 2004, s. 52.

¹⁵⁴ Robert of Clari in chapter 44: How the tower of Galata was taken; and of the beginnings of the assault upon the city (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 18-3-2017].

Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

¹⁵⁵ NICOLLE, s. 61.

¹⁵⁶ TYERMAN, s. 539-540.

¹⁵⁷ CHONIATES, s. 298.

¹⁵⁸ V Konstantinopoli se vyznamenala konkrétně anglická a dánská garda. In: MEYER, s. 233.

¹⁵⁹ VILLEHARDOUIN, s. 43.

¹⁶⁰ WOLFF, HAZARD, s. 179.

byzantský císař viděl armádu nepřítele, tak raději zavelel k ústupu vojska a sám uprchl do paláce zvaného Philopas.¹⁶¹ Proč se nepodařilo byzantskému císaři odrazit křižácký útok, když měl minimálně početní vojenskou převahu? Zdá se, že císař měl jen velmi malé válečné zkušenosti. Byzantský císař věřil, že opevněná Konstantinopol a početní převaha jeho armády budou stačit, aby nabouraly křižáckou morálku a donutily armádu nepřítele k ústupu. Avšak křižáci byli velmi odhodlaní a jejich těžká kavalérie působila Byzantincům velké problémy.¹⁶²

Když se císař se svou armádou rozhodl ustoupit, tak to v Konstantinopoli vyvolalo obrovskou vlnu hněvu a nevole. Císařovou povinností přece bylo bránit město. Disponoval obrovskou armádou, která daleko předčila tu křižáckou, ale přesto ustoupil. Skupina obyvatel poté dokonce navštívila císaře a sdělila mu, že jestli nadále bude jednat tak nerozhodně, pak vyhledají mezi křižáky jeho synovce Alexia Angela a nabídnou mu císařský trůn. Alexios III. byl dostatečně zběhlý v politice, aby pochopil, že ztratil důvěru občanů Konstantinopole. Zároveň si uvědomoval, jak dopadli dřívější byzantští císaři, kteří přišli o důvěru lidu.¹⁶³ Niketas tvrdí, že Alexios vstoupil do paláce a byl připraven uprchnout z Konstantinopole. Nejdříve shromáždil většinu svého bohatství, čítajícího několik tisíc liber zlata a drahé císařské ozdoby vyrobené z diamantů. Svůj plán sdělil všem svým příbuzným, kteří ho následovali. O první hodině ranní ze 17. na 18. července z města utekl do Thrákie. Byzantský císař Alexios III. vládl po dobu osmi let, tří měsíců a deseti dní.¹⁶⁴

5.2 Dva císaři a boj o moc

I když se křižákům nepodařilo při velkém útoku 17. července město ovládnout, jejich politický efekt dosáhl svého cíle. Alexios III. určitě nebyl silnou vojenskou osobností, a když se jeho město ocitlo v plamenech, tak raději zvolil útěk, aniž by ho kdokoli vyháněl.¹⁶⁵ Choniates tvrdí, že tím byzantský císař zmátl armádu nepřítele více, než kdyby použil jakoukoli vojenskou lest.¹⁶⁶ Když se zbylí vládní úředníci města dozvěděli zprávu o císařově útěku, tak se ve snaze nepodlehnout cizím dobyvatelům, uchýlili k propuštění oslepeného krále Izáka II. a následně jej dosadili na byzantský trůn. Mnoho z nich, mezi nimi i Choniates, byli v jeho službách ještě před vládou Alexia III. Tímto

¹⁶¹ VILLEHARDOUIN, s. 43-44.

¹⁶² PHILLIPS, s. 181.

¹⁶³ Tamtéž, s. 182-183.

¹⁶⁴ CHONIATES, s. 299.

¹⁶⁵ TYERMAN, s. 540.

¹⁶⁶ CHONIATES, s. 301.

činem byl zachován klam jednoty byzantské říše. Křižáci opět stáli před problémem, neboť Izák II. nebyl zahrnut do jejich smlouvy s jeho synem Alexiem Angelem, a jeho nynější pozice na trůnu zabezpečovala kontinuitu prohelénských mocenských skupin.¹⁶⁷

Nový byzantský císař vyslal své posly, kteří měli přivést do paláce jeho syna Alexia Angela.¹⁶⁸ Villehardouin byl součástí vyslanců, kteří dorazili do Izákova paláce, aby zde uzavřeli dohodu. Zástupci křižáků nejdříve Izákovi představili smlouvu, kterou uzavřeli s jeho synem. Jednání nebylo jednoduché, ale císař nakonec souhlasil se všemi body smlouvy.¹⁶⁹ Dohoda ze Zadaru a Korfu týkající se sjednocení ortodoxní církve s Římem a zaplacení křižáckých výdajů a dalšího tažení na Východ byla potvrzena.¹⁷⁰ Alexios Angelos byl korunován 1. srpna 1203. Stal se tedy spolucísařem a přijal jméno Alexios IV.¹⁷¹ Alexios téměř okamžitě předal Benátčanům 50 000 marek a zároveň s tím i 34 000 marek jako dorovnání křižáckého dluhu. Dalších 16 000 marek císař poskytl na splacení dluhů, které u benátských bankéřů měli křižáci. Tyto dluhy si nadělali v roce 1202, aby byli schopni zaplatit poplatky za přepravu.¹⁷² Tyerman k tomuto uvádí: „*Vše, či téměř vše z oněch 100 000 marek tudíž připadlo Benátkám a jejich občanům. Nic nemohlo jasněji odhalit zcela zásadní význam banátské smlouvy z roku 1201 a pokračující role Benátek v celém podniku.*“¹⁷³

Alexios IV. po svém zvolení pravidelně navštěvoval křižáky v jejich táboře, kde je žádal, aby ještě zůstali v Konstantinopoli. Důvod jeho naléhání byl jednoduchý. Mladý císař křižákům sdělil, že jeho pozice je velmi křehká a v Konstantinopoli nemá prakticky žádnou podporu. Měl strach, že když křižáci zanedlouho odcestují, tak ho bude stát život.¹⁷⁴ Křižákům dokonce nabídl, že si je najme jako své strážce ve městě až do března 1204, což byl termín předpokládaného termínu počátku tažení na Egypt. Jako protislužbu by křižáky finančně podporoval během celého roku po skončení benátské smlouvy, tedy od svátku sv. Michala v září 1203 do sv. Michala dalšího roku, čímž by zabezpečil celé letní tažení na Východ.¹⁷⁵ Křižáci si mladého císaře vyslechli a druhého

¹⁶⁷ TYERMAN, s. 540.

¹⁶⁸ CHONIATES, s. 301.

¹⁶⁹ VILLEHARDOUIN, s. 46-47.

¹⁷⁰ TYERMAN, s. 540.

¹⁷¹ BREYER, Chris, “*Culpability and Concealed Motives: An Analysis of the Parties Involved in the Diversion of the Fourth Crusade*”, Monmouth 2007, s. 9.

¹⁷² TYERMAN, s. 540.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ VILLEHARDOUIN, s. 48.

¹⁷⁵ TYERMAN, s. 542.

dne se konal v jejich táboře parlament.¹⁷⁶ Nejvyšší baroni se rozhodli, že plán neodsouhlasí bez obecného schválení vojska. Porady se tedy účastnili baroni, většina rytířů a velitelé oddílů.¹⁷⁷ Mnoho křižáků zde projevilo nesouhlas, jelikož uskutečnění plánu by znamenalo další odklad. Již na Korfu mnoho z nich souhlasilo s tím, že zůstanou součástí výpravy jen za podmínky, že jim bude umožněna následná cesta do Zamoří. Nyní velitelé žádali další zdržení. Proti odporujícím křižákům argumentovali nejvyšší baroni tím, že když vojsko vypluje do Palestiny nyní, tak jej brzy zastihne zima a ničeho tak nedosáhnou.¹⁷⁸ Po dlouhém jednání byly nespokojené hlasy utišeny novou dohodou s Benátčany, kterým mladý byzantský císař zaplatil nespécifikovanou částku za to, že flotila zůstane na základně a k dispozici bude křižákům až do svátku sv. Michala v roce 1204.¹⁷⁹

Aby projevilo vážnost svých záměrů, tak křižácké velení oznámilo, že do Egypta vyslalo poselstvo, které sultánovi al-Ádilovi pohrozilo, že proti němu již za krátkou dobu zaútočí křesťanské síly. V moment, kdy byla zaručena doprava se zárukou císaře Alexia IV., křižáci schválili jeho návrh. Pro mladého císaře z toho plynul okamžitý zisk, jelikož si najal mezi jinými Bonifáce z Montferratu, Jindřicha z Flander a Huga ze Saint Polu, jako svůj doprovod do Thrákie, kde byl připraven začít posilovat svou moc v provinciích byzantské říše a vyhnout se tak protiútoky ze strany Alexia III.¹⁸⁰

Vzájemné vztahy Řeků a Západoevropanů byly každým dalším dnem zostřenější. Jak uvádí Robert z Clari, tak Řekové několikrát podpálili lodě křižáků.¹⁸¹ Křižáci téměř ihned vrátili nepříteli úder a zaútočili z tábora v Galatě na mešitu ležící na protějším břehu Zlatého rohu. Útok měl za následek obrovskou potyčku, jelikož napadeným muslimům přišli na pomoc jejich řečtí sousedé. Křižáci zapálili mešitu i budovy okolo ní s jasným záměrem způsobit co největší škody.¹⁸² Niketas líčí incident ve své knize velmi podrobně. Dle byzantského kronikáře k nebi šlehalý obrovské plameny, které byly navíc rozfoukávány silným větrem, což mělo za následek další rozšíření ohně. Plameny nebylo možné uhasit po dobu tří dnů. Mnoho významných

¹⁷⁶ VILLEHARDOUIN, s. 49.

¹⁷⁷ TYERMAN, s. 542.

¹⁷⁸ QUELLER, COMPTON, CAMPBELL, s. 461.

¹⁷⁹ VILLEHARDOUIN, s. 49-50.

¹⁸⁰ TYERMAN, s. 542.

¹⁸¹ Robert of Clari in chapter 60: how the Greeks tried to burn the fleet; and of the grievous dearth that prevailed in the host (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 19-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

¹⁸² TYERMAN, s. 542.

budov bylo poničeno, mezi nimi například Hippodrom, Konstantinovo fórum či Bukanon.¹⁸³ Zničující požár se táhl středem města od Zlatého rohu až k Marmarskému moři. Nakonec byla zničena obydlená plocha o celkové výměře 180 hektarů. Následkem požáru mnoho obyvatel Konstantinopole uprchlo přes Zlatý roh do křižáckého tábora, kde hledali pomoc.¹⁸⁴ Villehardouin nám dokonce podává informaci, že se jednalo až o 15 tisíc obyvatel.¹⁸⁵ Křižáci tímto získali kvalifikovanou pracovní sílu a rovněž nové lidské zdroje, avšak jejich zásoby surovin byly vystaveny další těžké zkoušce.¹⁸⁶

Zhoršování vztahů mezi Řeky a Západoevropany bylo posíleno zvyšujícím se rozčarováním z nového režimu. Byzantinci měli problém s tím, že nikdo nic neudělal pro zastavení zničujícího požáru, který měl za následek mnoho obětí v jejich řadách. Bez ohledu na poničení Konstantinopole nová vláda dále plenila kostely, čímž získávala zlato a stříbro pro své západní ochránce. Křižáci naopak měli podezření, že oba císaři nebudou schopni splnit své závazky a oni nedostanou požadovanou částku. V neposlední řadě se zesílilo i napětí mezi oběma císaři, jelikož Izák jen stěží dokázal skrýt odpor nad vzrůstajícím významností svého syna a pomlouval jej neobežetnými řeči o jeho slabé povaze.¹⁸⁷

Mladý císař Alexios se s křižáckým doprovodem vrátil do Konstantinopole 11. listopadu 1204. Během jeho cesty Thrákií bylo nalezeno mnoho zastánců jeho strýce Alexia III, kteří byli posléze oběšeni.¹⁸⁸ Po císařově návratu se politická situace ještě více zhoršila.¹⁸⁹ Choniates tvrdí, že oba císaři téměř rezignovali nad vládu nad městem. Mladý Alexios se často oddával pitkám. Jeho otec Izák se zase věnoval astrologii. Při jedné z pitek zničila opilá skupina velkou sochu Athény, která se nacházela na Konstantinově fóru.¹⁹⁰ Villehardouin uvádí, že křižákům pomalu docházela trpělivost, jelikož dostávali od Alexia stále méně a méně peněz a platby se stále více zdržovaly. Za všechno, co do té doby udělali pro byzantského císaře, nyní nedostali zaplatit.¹⁹¹

¹⁸³ CHONIATES, s. 303-304.

¹⁸⁴ TYERMAN, s. 542.

¹⁸⁵ VILLEHARDOUIN, s. 51.

¹⁸⁶ TYERMAN, s. 542.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 543.

¹⁸⁸ CHONIATES, s. 305.

¹⁸⁹ TYERMAN, s. 543.

¹⁹⁰ CHONIATES, s. 305.

¹⁹¹ VILLEHARDOUIN, s. 53-54.

Niketas a po něm všichni moderní historici vnímají Alexia IV. jako velmi naivní postavu. V mnoha ohledech je tento názor přesný. Jeho největší slabostí byli právě křižáci. Mladý císař věřil, že je čas na jeho straně, ale stále více bylo zřetelné, že nedokáže svým ochráncům zaplatit slíbenou částku.¹⁹² V průběhu prosince docházelo k dalším střetům mezi oběma skupinami. V Konstantinopoli byli bezdůvodně zavražděni někteří obyvatelé. Křižácký tábor se k těmto útokům nijak nevyjádřil, a proto Byzantinci útočili na nepřátele, kdykoli se s nimi setkali.¹⁹³ Křižácký tábor vypadal spíše jako obležená pevnost na území nepřítele. Mladý Alexios se octil před neřešitelným úkolem. Jeho cílem bylo udržet si moc, k čemuž potřeboval aspoň na krátkou dobu podporu svých západních spojenců a zároveň bylo nutné, aby si neodradil obyvatelstvo kvůli dlouhodobější perspektivně vládnutí. Nicméně další platby křižákům by podněcovaly odpor Řeků, a pokud by si chtěl své obyvatele udobřit tím, že by s platbami skončil, tak tím riskoval útok ze strany křižáků. Ti nyní byli stále v Galatě a čím dál více jim šlo o to, jak situaci přežít. Řekové ovlivnění porážkou, požáry a nesmyslnými daněmi vnímali současný režim jako potenciální hrozbu dalšího rozkolu a ztráty politické nezávislosti a jednoty země.¹⁹⁴

Přízeň nespokojených občanů si velmi rychle získal Alexios Dukas, zvaný Murtzuflos (přezdíváný díky svému hustému srůstajícímu obočí).¹⁹⁵ Mnoho nespokojených Řeků vědělo, že nedosáhne míru, a proto zradili oba císaře a za svého nového pána si vybrali právě Murtzuflo.¹⁹⁶ Dne 1. ledna 1204 čelila benátská flotila útoku byzantských zápalných lodí a jen se štěstím unikla naprosté zkáze.¹⁹⁷ O týden později vedl Murtzuflos pozemní útok proti křižáckému vojsku. Útok ovšem nebyli přítomni hlavní velitele Byzantinců, jelikož ještě stále byli pod vládou slábnoucího Alexia IV, který jim zakázal účastnit se boje.¹⁹⁸ Vyššímu duchovenstvu a biskupům Konstantinopole došla trpělivost s prolatinskými císaři Alexiem IV. a jeho otcem Izákem II., a proto si hodlali zvolit svého vlastního kandidáta.¹⁹⁹ Dne 25. ledna se ve městě konal senát, kde se rozhodovalo koho dosadit na císařský trůn. O dva dny později

¹⁹² MADDEN, Thomas, F., *Vows and Contracts in the Fourth Crusade: The Treaty of Zara and the Attack on Constantinople in 1204*, In: *The International History Review* 15, 1993, 3, s. 447.

¹⁹³ BRAND, Charles, M., *A Byzantine Plan for the Fourth Crusade*, In: *Speculum* 43, 1968, 3, s. 463.

¹⁹⁴ TYERMAN, s. 543.

¹⁹⁵ CHONIATES, s. 307.

¹⁹⁶ VILLEHARDOUIN, s. 55.

¹⁹⁷ TYERMAN, s. 544.

¹⁹⁸ CHONIATES, s. 307.

¹⁹⁹ PHILLIPS, s. 222.

byl dosazen na trůn proti své vůli mladý šlechtic Nikolas Kannavos, který se tak stal nejnovějším konkurentem Alexia Duka. Když se císař Alexios IV. dozvěděl tyto události, požádal o pomoc Bonifáce z Montferratu a křižácké vojsko. Dukas této situace využil a provedl převrat, což mělo za následek uvěznění Alexia IV. v noci z 27. na 28. ledna.²⁰⁰

Do vězení byl uvržen i Izák II. a zanedlouho poté zemřel.²⁰¹ V následujících dnech Dukasova moc sílila a podařilo se mu na svou stranu získat varjažskou gardu. Poté s její pomocí odstranil i svého posledního soka Kannavose, kterého nechal zatknout a následně poslat do vězení.²⁰² Na začátku února zemřel ve vězení Alexios IV. Choniates tvrdí, že se ho Dukas nejdříve pokusil otrávit, ale nepodařilo se mu to, tak ho poté uškrtil. Byzantský císař Alexios IV. vládl šest měsíců a osm dní.²⁰³ Stejnou verzi císařovi smrti podává i Villehardouin.²⁰⁴ Vražda, kterou spáchal Dukas, znamenala definitivní zhroucení jakýchkoli vztahů mezi byzantskou vládou a křižáky. Odstranění Alexia IV. ukončilo chaos, intriky a rozpory předcházejícího roku. Všechny smlouvy uzavřené mezi Alexiem a křižáky přestaly platit. Flotila křížové výpravy potřebovala nutnou opravu, dodávky surovin byly značně ohroženy, jelikož Murtzuflos odmítl křižákům povolit vstup na tržiště v hlavním městě. Nově vzniklý byzantský režim se stal militantně protizápadním. Možnosti křižáků byly velmi omezené, protože Dukas odmítl dále vyjednávat, naopak začal posilovat městské hradby a připravovat se k boji.²⁰⁵

Na základě informací získaných z výše uvedených zdrojů lze odvodit následující. Křižáci, ač disponovali výrazně menší armádou než jejich nepřítel, tak dokázali v krátké době získat převahu nad Byzantinci. Výrazný podíl na úspěšnosti prvního útoku mělo křižácké loďstvo, které bylo mnohonásobně početnější než zbytky byzantské flotily. Benátské lodě chytře útočily na byzantské věže a jejich útok byl mnohem úspěšnější než útok pozemní armády. Úplnému ovládnutí při prvním útoku Konstantinopole z velké části zabránila anglická a dánská varjažská garda. Křižáci rovněž nepočítali se skutečností, že po útěku císaře Alexia III. dosadí obyvatelé Konstantinopole na trůn otce Alexia Angela, Izáka II. Následná vláda dvou císařů s

²⁰⁰ CHONIATES, s. 307-308.

²⁰¹ TYERMAN, s. 544.

²⁰² PHILLIPS, s. 225-226.

²⁰³ CHONIATES, s. 308.

²⁰⁴ VILLEHARDOUIN, s. 56.

²⁰⁵ TYERMAN, s. 544.

sebou přinesla zmatek, chaos a nepokoje, které byly provázeny častými útoky mezi křižáckým táborem a obyvateli města. Ani jeden z císařů si nedokázal získat podporu obyvatel města, a proto nový režim nemohl fungovat. Situace využil protilatinsky zaměřený Řek Alexios Dukas, který rychle získal podporu lidu, a postupně se mu podařilo odstranit všechny své konkurenty.

5.3 Druhý útok na Konstantinopol

Na rozdíl od druhé a třetí křižové výpravy neměli křižáci z Galaty ve svém držení žádnou z výnosných venkovských oblastí, které by poskytovaly přístup k potravinám a krmivu. Dlouhé výpravy za surovinami byly nebezpečné ze dvou důvodů. Za prvé vystavovaly tábor útoku Řeků a za druhé nebezpečí pro křižáky hrozilo ze strany bulharského krále Kalojana, který v konstantinopolském chaosu viděl šanci, jak posílit své postavení. Bulharsko bylo nezávislé na byzantské říši krátkou dobu a nyní chtělo ukořistit nějaké pozůstatky z byzantského císařství. Jediná cesta, nemluvě o potenciální příležitosti splnit závazek a dosáhnout Jeruzaléma, vedla přes město. Pouze Konstantinopol nabízela nutné finance a zdroje. Získání potřebných zásob a kořisti mohla zajistit pouze Murtzuflova porážka a dobytí města. Nečinnost by křižákům zcela jistě přivedila hladomor a nepochybně i celkovou zkázu.²⁰⁶

Za hradbami města byl Murtzuflos připraven k boji. Dle Choniata byl nový císař velmi inteligentní, ale zároveň arogantní ve svém jednání a vystupování. Nový panovník chtěl ihned převzít imperiální bohatství, ale císařskou pokladnu našel zcela prázdnou. Dóže Dandolo navrhl, aby obě strany ještě naposled diskutovaly o podmínkách míru. Setkal se proto s byzantským císařem a požadoval zaplacení pěti tisíc liber zlata. Pro Dukase to samozřejmě bylo nepřijatelné a nabídku se zlostí odmítl. Setkání se nakonec ukázalo jako křižácká léčka, jelikož po chvíli se ukázala kavalérie. Byzantskému císaři se podařilo se štěstím uniknout, ale někteří jeho společníci byli zajati.²⁰⁷ Na konci března byl uzavřen pakt mezi křižáky a Benátčany o případném rozdělení Konstantinopole, jestliže bude útok úspěšný.²⁰⁸ Dle březnové dohody měla být veškerá dobytá kořist shromážděna na jedno místo, kde měla být rozdělena podle klíče, který zaručoval, že Benátčané získají plné a konečné vyrovnání různých dosud nezaplacených dluhů až do výše 200 000 marek. Po splnění této podmínky, si měli

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ CHONIATES, s. 311-312.

²⁰⁸ VILLEHARDOUIN, s. 59.

zbývající výnos rozdělit Benátčané a křižáci rovným dílem, jak tomu bylo v Benátské smlouvě z roku 1201.²⁰⁹ Během drancování měl být brán zřetel na ženy a duchovenstvo a znásilňování a plnění kostelů se pod trestem smrti zakazovalo.²¹⁰

Dle Villehardouina měl být budoucí vládce Konstantinopole a byzantské říše zvolen dvanáctičlennou skupinou mužů, složenou ze šesti Benátčanů a šesti křižáků. Vládce by měl dále obdržet dva paláce a čtvrtinu hlavního města.²¹¹ Benátský dóže Dandolo opět projevil svou vychytralost a prosazení vlastního zájmů, jelikož v dohodě byl dodatek, že budoucí vládce nesmí obchodovat s nepřáteli Benátčanů. Jestliže by pozici císaře získal křižák, novým latinským patriarchou by se automaticky stal Benátčan. Tyto zásahy do průběhu církevní volby bezstarostně odmítaly 150 let starou hlavní papežskou pravomoc. Pokud měl být nastolen nový politický systém, bylo rozhodnuto, že armáda bude pohromadě ještě další rok, tedy do března 1205, což znamenalo odklad invaze do Egypta od roku 1202 už počtvrté.²¹² Kdokoli by pakt porušil, mohl být ihned exkomunikován.²¹³

Dne 8. dubna 1204 byla křižácká flotila připravena k dalšímu útoku. O den později křižáci zaútočili opět z moře i z pevniny téměř na sto různých místech najednou.²¹⁴ Benátčané opět připravili své obléhačící stroje, které byly umístěny na palubu jejich lodí, aby lépe poskytovaly krycí palbu pro vojáky. Vybavení na lodích bylo téměř totožné jako u prvního útoku, ale tentokrát Benátčané rozvěsili podél ochranných desek vinnou révu, která měla tlumit nárazy střel a omezit škody na lodích. Křižáci připravovali své vlastní obléhačící stroje, ale nyní spolupracovali daleko více s Benátčany. Své obléhačící stroje nazývali "kočky", "vozíky" a "prasnice".²¹⁵ Útoky byly vedeny podél pobřeží na severu města mezi Blanchernským palácem a klášterem Krista Dobrodince. Nicméně hradby města byly velmi dobře opevněné a obyvatelé města měli navrch nad křižáky.²¹⁶ Murtzuflos úspěšně čelil křižáckému útok a obranu Byzantinců

²⁰⁹ TYERMAN, s. 545.

²¹⁰ Robert of Clari in chapter 68: of the plan which the pilgrims and the Venetians devised for the choosing of an emperor and a patriarch. for the just division of their conquest, and for the maintaining of order (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 23-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

²¹⁰ TYERMAN, s. 542.

²¹¹ VILLEHARDOUIN, s. 59.

²¹² TYERMAN, s. 545.

²¹³ VILLEHARDOUIN, s. 59.

²¹⁴ Tamtéž, s. 59-60.

²¹⁵ PHILLIPS, s. 236.

²¹⁶ CHONIATES, s. 312.

dokázal velmi dobře zorganizovat. Své stany si nechal postavit na kopci u kláštera Krista Vševidoucího, kde měl o pohybu nepřítele skvělý přehled a zároveň byl dobře viditelný svým vojákům, což jim dodalo potřebnou kuráž.²¹⁷ Byzantinci s úspěchem odrazili benátské lodě přepravující žebříky a obléhačí stroje a mnoho křižáků bylo zabito obrovskými balvany, které na ně z věží a hradeb svrhli vojáci nepřítele.²¹⁸ Řekové měli dostatek materiálu na útok proti nepříteli, jelikož při prvním útoku na město bylo poničeno a roztrženo mnoho částí hradeb. Trosky ležící v okolí města pro to posloužily jako ideální zbraň.²¹⁹ Byzantincům se tímto podařilo zničit mnoho obléhačích strojů nepřítele. Velkou překážkou pro křižáky byly i povětrnostní podmínky, jelikož ihned po útoku začal od břehu foukat silný vítr, který jim znemožnil, aby se většina lodí dostala blízko k hradbám a vedla útok. Pouze pět konstantinopolských věží bylo napadeno a žádná z nich nebyla zajištěna, resp. obsazena. Odpoledne bylo již všem jasné, že útok neuspěl.²²⁰ Padlo při něm téměř sto křižáků.²²¹

Křižáci ještě v ten samý den svolali poradu, kde se jednalo o novém plánu útoku. Někteří navrhovali zaútočit na město z opačné strany, kde nebude tak dobře opevněné. Avšak Benátčané návrh odmítli s tím, že by flotila neměla na druhé straně dostatečně ideální podmínky, aby mohla v klidu zastavit u hradeb města. Nakonec byla zvolena odlišná strategie. Lodě, které nesly obléhačí stroje a žebříky určené pro šplhání na hradby, byly nyní svázaný k sobě. V praxi to znamenalo, že útok měl být veden vždy pomocí dvou spojených lodí na jednu byzantskou věž.²²²

Dne 12. dubna začal nový útok. Křižácká flotila zakotvila blízko hradeb Konstantinopole, odkud mohla využít obléhačí stroje. Nejdříve byl veden útok pomocí katapultů, které vrhaly na věže velké kameny. Křižáci také využili tzv. „Řecký oheň“, jak byla nazývána zbraň, která byla poprvé využita v Byzanci v průběhu 7. století. V minulých stoletích Turci použili tuto zbraň proti křižákům, ale ti ji brzy adaptovali do svých vlastních armád. Jednalo se o tekutou zápalnou směs, která hořela po styku s vodou a byla uchovávána v keramických nádobách.²²³ Kronika Novgorodu tvrdí, že

²¹⁷ PHILLIPS, s. 243.

²¹⁸ NICOLLE, s. 70.

²¹⁹ PHILLIPS, s. 243.

²²⁰ Tamtéž, s. 243-244.

²²¹ MICHELL, Robert, FORBES, Neville, *The Chronicle of Novgorod 1016–1471*, Londýn 1914, s. 46.

²²² VILLEHARDOUIN, s. 60-61.

²²³ PHILLIPS, s. 247.

útočníci připluli k hradbám ve čtyřiceti velkých lodích svázaných k sobě.²²⁴ Ostatní lodě a galéry se držely zpátky, aby nedošlo k jejich zapálení.²²⁵ Křižákům se tentokrát podařilo prolomit opevnění města a dokázali si vytvořit dobře zajištěná předmostí, umístěná podél vnitřní strany hradeb. Útok byl provázen urputnými střety muže proti muži a nikdo zde nebyl ušetřen. Proti případnému protiútoků křižáci založili oheň, který se velmi rychle rozšířil od severu na jih města a zničil velkou část toho, co zůstalo nebo co bylo opraveno po dvou předcházejících požárech.²²⁶

Křižáčtí jezdci vnikli do města a mířili do Murtzuflova tábora. Když císařovi muži zahlédli křižáckou kavalérii, tak zpanikařili a uprchli. Sám byzantský císař unikl do Bukoleonského paláce v nitru města. Moc dobře si byl vědom, že bitva je ztracená a nepřál si padnout do rukou křižáků, jelikož věděl, že ho nečeká nic jiného než trest smrti, a proto mu nezbylo nic jiného než z města uniknout. Stalo se tak v noci z 12. na 13. dubna, kdy se svou chotí a dcerami zahanbeně uprchl na malé rybářské lodi přes Bospor.²²⁷ Jeho vláda trvala pouhé dva měsíce a 16 dní.²²⁸

Vzhledem k tomu, že se zprávy o císařově útěku rychle rozšířily, tak se v ranních hodinách 13. dubna sešli zbývající zástupci duchovenstva, správců a šlechty, aby zvážili další kroky. I přes porážku byli přesvědčení o síle svého města a chtěli zvolit nového císaře, který by pokračoval v boji proti křižákům. Nejvhodnějšími kandidáty pro císařskou funkci byli Konstantin Dukas²²⁹ a Konstantin Laskaris²³⁰. Oba adepti byli zkušené válečníci a měli rovnocenné schopnosti. Vítězem volby, kterou nakonec určil los, se stal Laskaris. Poté vyzval obyvatelstvo, aby vzdorovalo křižákům, nicméně téměř nikdo z Byzantinců mu nevyjádřil podporu. Laskaris také otevřeně promluvil k varjažské gardě, kterou varoval, že v případě křižáckého vítězství její příslušníci už nebudou dostávat obvyklou mzdu, čehož zástupci gardy využili a žádali o zvýšení platu. Avšak ani možnost zvýšené odměny nakonec nepřiměla gardisty, aby se znovu postavili křižákům, a když viděli nepřítele, jak se pomalu shromažďuje k dalšímu útoku, tak se rychle rozprchli.²³¹ Možnost dalšího protiútoků selhala, a proto měli křižáci cestu do

²²⁴ MICHELL, FORBES, s. 47.

²²⁵ NICOLLE, s. 71.

²²⁶ TYERMAN, s. 547.

²²⁷ PHILLIPS, s. 252-255.

²²⁸ CHONIATES, s. 313-314.

²²⁹ Konstantin Dukas byl pravděpodobně synem Jana Duka, což byl strýc Izáka II. a Alexia III.

²³⁰ Konstantin Laskaris byl bratrem Theodora Laskarise, který později stál v čele Nikájského císařství.

²³¹ PHILLIPS, s. 256.

města volnou.²³² Když Laskaris viděl, že už nic nezachrání Konstantinopol, tak se rozhodl k útěku z města. Stal se tak již třetím byzantským císařem během 10 měsíců, který zvolil útěk.²³³

Největší město křesťanského světa bylo přemoženo vojskem o 20 000 mužích.²³⁴ Následkem těchto událostí se byzantská státní správa zcela rozpadla. Patriarcha Konstantinopole Jan X. Kamateros uprchl do Thrákie.²³⁵ Dva hlavní paláce ve městě byly postupně ovládnuty křižáky. Bukuleonský palác se vzdal pod podmínkou, že budou ušetřeny všechny životy lidí, kteří se v něm nacházeli. Úkolu se ujal nejvyšší vůdce křižáků Bonifác z Montferratu. Blanchernský palác se vzdal bratrovi Balduina Flanderského, Jindřichovi. Z obou míst byla získána obrovská kořist. Jednalo se zejména o zlato, stříbro, drahé kameny, hedvábné látky a tkaniny.²³⁶

Plenění Konstantinopole probíhalo ve dvou fázích. První etapu nezodpovědného násilí během útoku se podařilo zklidnit nazítří po vstupu křižáků do města. Ve městě se nacházelo stále mnoho byzantských vojáků a bezohledné běsnění mohlo vítězství ohrozit. Druhá fáze, snad ještě hroznější než první, představovala systematické drancování hlavního města, což byl běžný trest, jaký musela města po prohrané bitvě podstoupit. Křižáčtí kapitáni svým vojákům povolili po tři dny dávat průchod hněvu, chtivosti i pocitu usnadnění v zápalu plenění, jehož pečlivost a přímočarost šokovala většinu lidí, kteří se o tom dozvěděli. Nejbrutálnější byl hon za poklady a za majetkem, kterému podlehl spíš domy, kostely a paláce než lidé.²³⁷

Choniates ve své knize uvádí, že po skončení boje obyvatelé křižáky přivítali se zdviženými kříži a ikonami Krista, které se používaly v průběhu slavnostních průvodů. Avšak nepřítel neprojevil slitování a mnoho lidí bylo okradeno o své osobní věci, někteří byli dokonce vysvlečeni. Křižáci se nevyhnuli ani hromadnému znesvěcování kostelů, kde ukořistili posvátné relikvie. Loupežné drancování bylo mnohdy provázeno i sexuální násilím.²³⁸ Navzdory špatnému stavu říše v době čtvrté křížové výpravy, byla Konstantinopol stále jedním z nejbohatších měst na světě. Bylo zde velké množství

²³² CHONIATES, s. 314.

²³³ PHILLIPS, s. 256.

²³⁴ VILLEHARDOUIN, s. 65-66.

²³⁵ TREADGOLD, s. 666.

²³⁶ VILLEHARDOUIN, s. 64-65.

²³⁷ TYERMAN, s. 547.

²³⁸ CHONIATES, s. 314-316.

rukopisů společně s církevními relikviemi či památkami. Byzantští císaři shromáždili v průběhu století mnoho velkých uměleckých děl, z nichž některá pocházela ještě z antiky. Křesťanská populace měla přirozeně smíšené pocity z některých starověkých soch, jelikož reprezentovaly pohanské bohy a mytologická témata. Nicméně je jasné, že alespoň vzdělání Byzantinci si byli vědomi krásy a historického významu této bohaté kulturní tradice.²³⁹ Město plné vzácných objektů, soch, liturgických i slavnostních rouch a předmětů, které nikdy předtím nebylo terčem násilných útoků, bylo nemilosrdně pleněno po dobu tří dnů. Bylo zničeno mnoho artefaktů, drahé kovové předměty byly odcizeny - některé z nejpozoruhodnějších objektů můžeme ještě dnes vidět v Benátkách.²⁴⁰ Latinci byli v plenění opravdu zuřiví. Někteří dokonce neváhali otevřít hroby bývalých byzantských císařů, kde ukořistili zlaté pohřební ozdoby, perly, drahokamy a jiné cennosti, které tam ležely zcela neporušené. V chrámu Hagia Sofie byla stržena opona, jejíž hodnota byla nevyčísitelná, jelikož byla protkaná zlatem. Bronzové sochy řeckých bohů byly roztrženy nebo vhozeny do ohně a poté roztaveny.²⁴¹

Veškerá kořist byla dle březnového paktu shromážděována společně do tří kostelů, které byly pod dohledem vojáků. Dle Villehardouina byla shromážděována kořist o celkové hodnotě zhruba 400 000 marek. K celkové částce bylo navíc zabaveno až 10 000 koní.²⁴² Představovalo to zřejmě méně než polovinu úplné hodnoty ukradených cenností a zboží. Zbytek – možná až 500 000 marek si nechali plenitelé. Z takové částky by se dal financovat některých z evropských států po dobu deseti let. Okamžité rozdělování shromážděované kořisti vyvolalo zarmoucení nad množstvím, které putovalo do soukromých pokladnic. U řadových bojovníků to vzbudilo pobouření a nařkli nejvyšší vůdce výpravy z chamtivosti. Obyčejní rytíři a seržanti cítili, že jim byl odepřen příslušný podíl vybojované kořisti. Rytířům bylo vypláceno dvacet marek, duchovenstvu deset, jízdní seržantům a pěšákům pět marek.²⁴³ Dle Roberta z Clari byla nespravedlnost v tom, že řadoví vojáci dostali jen stříbro, zatímco zlato, drahé kovy a

²³⁹ GREGORY, s. 284.

²⁴⁰ HALDON, s. 86.

²⁴¹ GREGORY, s. 284-285.

²⁴² VILLEHARDOUIN, s. 65-66.

²⁴³ TYERMAN, s. 547-548.

vzácné látky si vzali ti významní.²⁴⁴ Villehradouin uvádí, že někteří křižáci byli z krádeží obviněni a dle březnové dohody odsouzeni k smrti oběšením.

Plenění Konstantinopole bylo barbarství, ale dle tehdejších kritérií nikoli válečný zločin. Požár v srpnu 1203 přivodil řadu hmotných újem, nemluvě o dalších požárech v červenci 1203 a v dubnu 1204 nebo o konfliktech v průběhu zimy 1203–1204. Jednání západních dobyvatelů přesně kopírovalo nenasytost Alexia IV. při okrádání kostelů a ikon o zlato či stříbro, jimiž se snažil zaplatit křižákům. Škody způsobené na byzantském a antickém umění, architektuře a knihovnách byly nesmírné, i když patrně nedocílily stupně kulturního rozkladu vyvolaného zničením Bagdádu Mongoly v roce 1258. Síla plenění v hlavním městě byzantské říše bledne v porovnání s krvežíznivostí předvedenou 15. července 1099 v Jeruzalémě. Pokud by se vítězové hned na jaře přesunuli do Svaté země, pád Konstantinopole by možná nikdy nenabyl pověst mimořádného barbarství.²⁴⁵

Na základě informací získaných z výše uvedených zdrojů lze odvodit následující. Bylo možné dobytí a plenění Konstantinopole zabránit? Když byl zavražděn Alexios IV. a vlády ve městě se chopil Murtzuflos, tak už křižácké výpravě nezbyla jiná možnost, než město dobýt. Vrátit se zpátky a ukončit výpravu bylo již pro křižáky nemyslitelné, jelikož by to znamenalo jednoznačný neúspěch. V táboře Latinců pomalu docházely zásoby a suroviny. Jediná možná cesta za kořistí vedla přes bohaté město. První útok sice nepřinesl ovládnutí města, ale odhalil výrazné slabiny v armádě Byzantinců. Následkem toho křižáci pochopili, že je město možné získat. I když byla během března uzavřena smlouva, v které se jasně zakazovaly některé zločiny a plenění kostelů, tak jí výprava ani zdaleka nedodržela a drancování se neobešlo bez řady brutalit a zločinů. Křižácké rabování transformovalo v čisté barbarství a Konstantinopol zaplatila krutou cenu.

²⁴⁴ Robert of Clari in Chapter 81: of the division of the spoil (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 23-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

²⁴⁵ TYERMAN, s. 548.

6 Následky dobytí Konstantinopole

6.1 „Romanie“ a byzantská říše

Konstantinopol byla poražena a vypleněna. Po rozdělení kořisti se křižáci se řídili dle březnového paktu a nyní se mělo rozhodnout o tom, kdo se stane novým císařem. Na začátku května se proto sešla rada dvanácti nejvýznamnějších Benátčanů a křižáků. Největšími adepty na císařský trůn byli Bonifác z Montferratu a hrabě Balduin Flanderský. Rada se rozhodla pro Balduina Flanderského, který byl dne 16. května 1204 v Hagii Sofii korunován novým císařem Konstantinopole.²⁴⁶ Choniates uvádí zajímavou domněnku, že výsledek volby ovlivnil prostřednictvím „klamů a podvodů“ benátský dóže Dandolo, který chtěl prosadit svůj vlastní zájem. Sám Dandolo se nemohl stát císařem kvůli svému stáří, a proto byl ze seznamu adeptů na císařský trůn automaticky vyloučen. Dle Choniata si dóže přál, aby říši dostal někdo, kdo neměl tak velké ambice vládnout. Jeho největší starostí bylo, aby byla země budoucího císaře co nejdále od hranic jeho státu, pro případ, že by se někdy Benátky a císař ocitli v konfliktu. Dandolo věděl, že Bonifác je daleko silnější a pochází z Lombardie, která ležela blízko hranic Benátek, zatímco Balduin byl z Francie. Balduin byl rovněž vůči dóžeti velmi podřízen a choval se k němu jako ke svému otci. Ve svých 32 letech neměl dlouholeté zkušenosti ve státních záležitostech, a proto byl pro Dandola ideálním kandidátem.²⁴⁷ Choniates nám nabízí zajímavé argumenty, ale je nutné podotknout, že byl velmi protilatinsky zaměřený a ve svém díle benátského dóžete Dandola několikrát obvinil z prosazování vlastního zájmu a spatřoval v něm hlavního iniciátora odklonu křížové výpravy na Konstantinopol. Proto musíme brát jeho tvrzení s rezervou. Po jmenování nového byzantského císaře se novým konstantinopolským patriarchou se stal Benátčan Tomasso Morosini²⁴⁸. Balduin po svém zvolení slavnostně prohlásil svůj záměr pokračovat v cestě do Svaté země, jakmile v jeho nové říši, která mu byla „očividně svěřena jasným projevem Boží vůle“, nastane mír a klid.²⁴⁹

Nový císař se rozhodl, že bude pronásledovat uprchlé byzantské císaře Murtzufla a Alexia III. Alexios se zdržoval v Messinopoli. Sám dokonce chtěl uzavřít spojení s Murtzuflem, a proto si s ním sjednal soukromou schůzku. Nicméně

²⁴⁶ VILLEHARDOUIN, s. 67-68.

²⁴⁷ CHONIATES, s. 328.

²⁴⁸ BEIHAMMER, Alexander D. PARANI, Maria G., SCHNABEL Christopher D, *Diplomatics in the eastern Mediterranean 1000–1500 aspects of cross-cultural communication*, Leiden 2008, s. 73.

²⁴⁹ TYERMAN, s. 548.

setkání se ukázalo jako léčka, jelikož Alexios Murtzufla napadl a oslepil ho. Jakmile Balduin zaslechl zprávy o tomto činu, tak se okamžitě vypravil do Messinopole, ale Alexios se o přicházejícím nepříteli brzy dozvěděl a z města raději uprchl. I přesto se Balduin ve městě utábořil. Zanedlouho do města dorazil Bonifác z Montferratu i se svou novou chotí, Markétou Uherskou, která byla bývalou ženou byzantského císaře Izáka II.²⁵⁰ Tady mezi oběma vůdci vznikl konflikt. Balduin se rozhodl se svou armádou táhnout do Soluně, kde chtěl upevnit svou moc a zajistit si poslušnost obyvatel. Bonifác se proti císaři postavil, jelikož mu byzantský císař hned po svém zvolení právě území Soluně přislíbil, ale nyní si ho chtěl podrobit sám. Markýz ho odmítl následovat a s vlastní armádou pochodoval do Adrianopole. Když se dozvěděl o tom, že si císař Soluň podrobil, tak dal svou nelibost jasně najevo a Adrianopoli se svou obrovskou armádou oblehl.²⁵¹ Zprávu o Bonifácově konání se okamžitě dozvěděli ostatní vůdci křižáků a raději za ním vyrazili do jeho tábora, kde se jim podařilo markýze přesvědčit, aby se vrátil zpět do Konstantinopole a na město neútočil. Nejvyšší vůdci poté urovnali záležitosti mezi Bonifácem a Balduinem.²⁵² Podmínkou smíru obou mužů byla i skutečnost, že Balduin podstoupil Bonifácovi Soluň, kde se markýz stal králem.²⁵³

I když své všechny listiny nový císař podepisoval podle byzantského vzoru červeným inkoustem, měl k dispozici pouze malou moc ve srovnání se svými byzantskými předchůdci. Smlouva z roku 1204 jej již dopředu zbavovala moci, jelikož byl vynechán z rozdělování 600 lén a vysokých úřadů, a nemohl si tedy udělat vlastní mocenskou základnu. Rozdělování území měla na starost paritně obsazená fransko-benátská rada. Dle smlouvy Balduin dostal dva hlavní paláce v Konstantinopoli, Blacherny a Bokuleon a také čtvrtinu říše, což zahrnovalo Thrákií a severozápadní část Malé Asie spolu s ostrovy Lesbos, Chios a Samos. Zbylé tři čtvrtiny říše byly rozděleny stejným dílem mezi křižáky a Benátčany. Benátčané byli dostatečně moudří, aby si ze svého podílu nechali pouze to, co byli schopní spravovat. Benátský dóže však s hrdostí používal titul „pán čtvrtiny a poloviny císařské říše Romanie“. Benátčané ovládli jaderské pobřeží a obsadili některé přístavy na západním pobřeží Peloponésu, Iónské

²⁵⁰ VILLEHARDOUIN, s. 69-72.

²⁵¹ PHILLIPS, s. 283-284.

²⁵² VILLEHARDOUIN, s. 74-79.

²⁵³ Robert of Clari in chapter 110: *how peace was made between the marquis and the emperor* (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 27-3-2017]. Dostupné online z [www.http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

ostrovů a také ostrovů Korfu a Krétu.²⁵⁴ Na druhou stranu se vzdali vlády nad Epirem a Morey (Peloponés).²⁵⁵

Latinský císař neměl v Konstantinopoli od samého počátku jeho vlády adekvátní lidské zdroje. V provinciích, pro které platilo to samé, se noví latinští pánové snažili vyhovět zákonným místním zájmům světské i církevní povahy a latinského císaře tím svým způsobem zapírali. Problémem byla nejednotnost říše, od které se odštěpovaly další nové útvary. Epirus v západním Řecku a Trapezunt na dalekém jihovýchodním pobřeží Černého moře se staly centry řecké revolty a partikularismu. Velkým problémem pro byzantskou říši byl Řek Theodor Laskaris (bratr Konstantina Laskarise), který svou řeckou říši soustředil okolo Smyrny a Nikaie jakožto církevního centra. Určitě nejzávažnější nebezpečí představoval bulharský král Kalojan, který chtěl chaosu v byzantské říši využít a získat území pro sebe. Zároveň si nepřál, aby v oblasti Bosporu vládl silný panovník, ať řecký nebo latinský.²⁵⁶

V listopadu 1204 se křižákům konečně podařilo zadržet Murtzuflo.²⁵⁷ Villehardouin uvádí, že ho zajal křižák Thierrí z Loos, který ho následně přivedl zpět do Konstantinopole k císaři Balduinovi. Murtzuflos byl obviněn ze zrady vlastního lidu a také z vraždy Alexia IV. Byl odsouzen k trestu smrti.²⁵⁸ Nejvyšší vůdci křižáků se s císařem dlouho radili o tom, jakým způsobem by měla proběhnout jeho poprava. Někteří chtěli, aby byl Murtzuflos vláčen ulicemi, jiní žádali smrt oběšením. Dóže Dandolo prohlásil, že bývalý císař je příliš důležitý na to, aby byl „jen“ pověšen, a proto navrhl neobvyklou popravu.²⁵⁹ Dukas byl doveden k nevyššímu sloupu ve městě, z něhož byl poté svržen před zraky stovek shromážděných lidí.²⁶⁰ O pár dní později se podařilo Bonifáci z Montferratu poblíž Soluně zajmout i druhého bývalého císaře Alexia III. Alexios se neprovinil do takové míry jako Dukas, a proto byl ušetřen trestu smrti a umístěn do vězení.²⁶¹

²⁵⁴ JACOBY, David, *The Encounter of Two Societies: Western Conquerors and Byzantines in the Peloponnesus after the Fourth Crusade*, In: *The American Historical Review* 78, 1973, 4, s. 874.

²⁵⁵ MAYER, s. 235.

²⁵⁶ TYERMAN, s. 549; STAHL, Alan M., *Coinage and Money in the Latin Empire of Constantinople*, In: *Dumbarton Oaks Papers*, 2001, 55, s. 205.

²⁵⁷ CHONIATES, s. 334.

²⁵⁸ VILLEHARDOUIN, s. 80.

²⁵⁹ PHILLIPS, s. 286.

²⁶⁰ VILLEHARDOUIN, s. 81.

²⁶¹ PHILLIPS, s. 286-287.

V průběhu listopadu 1204 pokračovaly výpady křižáků do různých částí byzantské říše, které zapříčinily nové konflikty. Jindřich Flanderský, bratr císaře Balduina, se zmocnil města Abydos a začal válku s odporujícími Řeky. Jindřicha následoval vysoce postavený křižák Renier z Tritu, který opustil Konstantinopol a dostal se až do Philippopolisu (dnešní Plovdiv), kde ho místní obyvatelé přijali velmi ochotně, jelikož byli sužováni válkou s bulharským králem Kalojanem. Renier jim výměnou za slib věrnosti pomohl a stal se jejich pánem. Balduin mu poslal několik stovek rytířů, kteří šli přes úžinu sv. Jiří, což bylo na opačné straně Konstantinopole. Jeli do města zvaného Nikomédie, které bylo 2 dny cesty od hlavního města byzantské říše. Země na druhé straně úžiny patřila již zmíněnému Theodorovi Laskarisovi, který se nehodlal svého území vzdát a zbrojil proti Latincům. V prosinci 1204 Laskaris shromáždil velkou armádu a střetl se s nimi na pláni před hradem zvaným Poemaninon. Latinci způsobili nepříteli velké ztráty a bitvu vyhráli.²⁶² V březnu se armády obou stran utkaly v další bitvě, která byla tentokrát vedena Theodorovým bratrem, Konstantinem. Křižáci opět zvítězili a tentokrát získali i velkou kořist.²⁶³

I Bonifác z Montferratu pokračoval v dalších výbojích. Jeho snaha dobýt město Nafplio se setkala s neúspěchem, jelikož narazil na tvrdý odpor, při kterém bylo zabito mnoho jeho mužů. Neloajální Řekové stále hledali nové způsoby, jak nejvíce oslabit latinskou říši. Latinci byli rozptýleni po celé říši a každý věnoval pozornost hlavně svým vlastním záležitostem. Řekové využili chaosu v říši a tajně vyslali posla za bulharským králem Kalojanem. Přísahali mu věrnost, pokud jim pomůže odstranit všechny Latince. Kalojan na oplátku slíbil, že je bude bránit jako „svůj vlastní lid“.²⁶⁴ Vzhledem k historii byzantsko-bulharských vztahů to bylo poněkud neobvyklé spojení, ale toto jednání jen ukázalo pevné odhodlání Theodora Laskarise odstranit všechny Latince.²⁶⁵ Přibližně v téže době zemřel vysoce postavený křižácký baron hrabě Hugo ze Saint-Pol, který ovládal město Didymoteicho, území velmi silné a bohaté. Ve městě vypukla po jeho smrti revolta a mnoho křižáckých seržantů a rytířů bylo zabito Řeky. Některým se odtud podařilo uprchnout do Adrianopole, která byla v držení Benátčanů. Nicméně i zde vypukla vzpoura a křižáci se museli přesunout do města Tzurulum, které bylo pod jejich vládou. Řekové se bouřili stále ve více městech a

²⁶² Tamtéž, s. 81-84.

²⁶³ CHONIATES, s. 331.

²⁶⁴ VILLEHARDOUIN, s. 87.

²⁶⁵ PHILLIPS, s. 288.

Latinci se s nimi střetli v další bitvě u města Arcadiopolis, kde zvítězili, ale město po bitvě opustili a mnoho z nich se raději vrátilo do Konstantinopole.²⁶⁶

Po těchto událostech se císař Balduin sešel s dóžetem Dandolem a hrabětem Ludvíkem z Blois, neboť viděl, že ztrácí moc nad velkými částmi říše. Císař se rozhodl udeřit proti Adrianopoli, kterou nyní ovládali Řekové.²⁶⁷ Avšak nepočkal na svého bratra Jindřicha, který se svými vojsky pomalu vracel z Nikomédie a vydal se na tažení s pouhými 140 rytíři sám.²⁶⁸ Město bylo velmi silně opevněné a na hradbách a věžích byly vyvěšeny vlajky bulharského krále.²⁶⁹ Choniates uvádí, že armáda dorazila k městu dne 29. března 1205.²⁷⁰ K armádě císaře se připojilo vojsko Ludvíka z Blois a benátských rytířů. Jako první zaútočili Latinci, kteří se přesunuli k hradu zvanému Peutace, kde chtěli přemoci Řeky a získat nějakou kořist. Nicméně narazili na dobře připraveného nepřítele a útokem nebylo dosaženo ničeho. Mezitím do Adrianopole dorazil se svými vojsky bulharský král Kalojan. Další útok podnikl křižácký prapor dne 14. dubna 1205 pod vedením hraběte Ludvíka z Blois, po němž následoval úder oddílu císaře Balduina. Ludvík z Blois byl hned útoku dvakrát raněn a v bitvě padl. Villehardouin uvádí, že velkým problémem v bitvě byla skutečnost, že mnoho křižáckých oddílů bylo tvořeno lidmi, kteří nebyli rytíři a měli jen velmi málo znalostí o boji se zbraněmi.²⁷¹ Císař Balduin byl rovněž raněn a poté byl zajat bulharským králem.²⁷² Po ztrátě dvou nejvyšších vůdců se zbytek armády rozhodl ustoupit zpátky do svého tábora. Latincům byla v bitvě u Adrianopole uštědřena tvrdá porážka a bulharský král nyní ovládal velkou část území.²⁷³ Robert z Clari uvádí, že v bitvě padlo až 300 křižáckých rytířů.²⁷⁴ Krátce po porážce u Adrianopole zemřel benátský dóže Enrico Dandolo a byl pohřben v chrámu Hagia Sofia.²⁷⁵

²⁶⁶ VILLEHARDOUIN, s. 87-89.

²⁶⁷ CHONIATES, s. 337.

²⁶⁸ PHILLIPS, s. 288.

²⁶⁹ VILLEHARDOUIN, s. 91.

²⁷⁰ CHONIATES, s. 337.

²⁷¹ VILLEHARDOUIN, s. 92-96.

²⁷² WOLFF, Robert Lee, *Baldwin of Flanders and Hainaut, First Latin Emperor of Constantinople: His Life, Death, and Resurrection, 1172-1225*, In: *Speculum* 27, 1952, 3, s. 289.

²⁷³ VILLEHARDOUIN, s. 92-96.

²⁷⁴ Robert of Clari in chapter 112: *of the very grievous battle of Adrianople; of the loss of the emperor Baldwin and of many other men of high estate; and how these things were but god's vengeance for the pride and the bad faith that they had shown toward the poor men of the host* (online), IN: Robert de Clari's account of the Fourth crusade, 2014. [cit. 27-3-2017]. Dostupné online z [www: http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade](http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade).

²⁷⁵ VILLEHARDOUIN, s. 102.

6.2 Ukončení výpravy a otázka sjednocení církvi

Poněkud ošemetným důsledkem porážky u Adrianopole byla skutečnost, že papežský legát Petr z Capuy opustil i přes papežův nesouhlas Svatou zemi a cestoval do Konstantinopole.²⁷⁶ Zde zbavil závazků cesty do Jeruzaléma všechny, kdo bojovali v Řecku za nově vzniklou latinskou říši, čímž učinil konec všem doposud v myslí přetrvávajícím nadějím na výpravu do Svaté země.²⁷⁷ V důsledku toho byla křížová výprava okamžitě ukončena a nikdo již nemluvil o pomoci Svaté zemi. Co přesně stálo za konáním papežského legáta, není úplně jasné. Kvůli podpoře nově vzniklé latinské říše pravděpodobně zastával názor, že v nejlepším zájmu církve bude udržet křížáky v okolí Konstantinopole, než aby dále pokračovali do Svaté země. Dobyvatelé se tedy natrvalo usadili v zemi.²⁷⁸ Nicméně mnoho křížáků po ukončení výpravy odjelo zpět do svých domovů. Villehardouin uvádí informaci, že Konstantinopol opustilo až 7000 křížáků.²⁷⁹

Papež na zprávy o ukončení křížové výpravy reagoval velmi nepříznivě. V dopise adresovanému papežskému legátovi uvedl, že povinností Petra z Capuy bylo dovést výpravu do Svaté země.²⁸⁰ Nicméně i tak se dokázal s nově vzniklou situací vyrovnat a od latinského státu v Řecku si sliboval velkou podporu pro *Terra sancta*. Současně věřil, že nastane vytoužené spojení ortodoxní církve v Byzanci s Římem.²⁸¹ Byl přesvědčen o tom, že Bůh seslal zázrak, aby opět sjednotil ortodoxní církve v Byzanci s Římem. Taková reakce vyvolala u řeckého lidu nedůvěru a nenávist vůči papežství, než kdykoli před tím.²⁸² Inocenc III. se nejdříve snažil zabránit odklonu křížové výpravy na Zadar a později na Konstantinopol, ale křížáci ho neuposlechli. Poté co výprava opustila Benátky, tak nad ní papež neměl téměř žádnou kontrolu.²⁸³ Když křížáci směřovali do Konstantinopole, tak měl papež velké obavy, jelikož považoval byzantskou armádu za obrovskou vojenskou hrozbu a jeho hlavním cílem, který měl stále na paměti, bylo dotáhnout výpravu k úspěšnému cíli. Nicméně když se dozvěděl o

²⁷⁶ PHILLIPS, s. 301.

²⁷⁷ TYERMAN, s. 550.

²⁷⁸ MAYER, s. 236.

²⁷⁹ VILLEHARDOUIN, s. 98.

²⁸⁰ HALSALL, Paul, *Medieval Sourcebook: Pope Innocenc III.: Reprimand of Papal Legate* (online), [cit. 27-3-2017]. Dostupné online z [www: http://www.fordham.edu/halsall/source/1204innocent.asp](http://www.fordham.edu/halsall/source/1204innocent.asp).

²⁸¹ MAYER, s. 236.

²⁸² ANDREA, Alfred J., *Pope Innocent III as Crusader and Canonist: His Relations with the Greeks of Constantinople, 1198–1216*, In: *Church History* 39, 1997, 1, s. 133-134.

²⁸³ SCHMANDT, Raymond H., *The Fourth Crusade and the Just-War Theory*, In: *The Catholic Historical Review* 61, 1975, 2, s. 221.

prvním útoku na Konstantinopol a neschopnosti Řeků výrazně vzdorovat křížácké armádě, byl již připraven výpravě udělit povolení o definitivním útoku. Poté už křížáci neútočili kvůli dosazení mladého byzantského prince Alexia Angela, ale ve „prospěch Kristovy církve“.²⁸⁴ Nicméně když se k papežovi donesly zprávy o masakru a plenění Konstantinopole, tak pochopil, že sjednocení církve bude velmi obtížné. Hněvivě poznamenal, že „nyní řecká církev pocítuje právem k západním křesťanům silnější averzi než k psům“.²⁸⁵

Po uzavření březnového paktu v roce 1204 zabrali katedru Hagie Sofie v rozporu s ustanoveními kanonického práva Benátčané, protože z řad křížáků byl zvolen císař. Úřad latinského konstantinopolského patriarchy se přes všechno papežské úsilí stal víceméně pevnou benátskou prebendou. Unie sice formálně vznikla, ale Řekové ji v záležitostech víry a ritu popírali a nadále ji vnímali jako nenáviděný a násilně nucený čin. Řecké vyšší duchovenstvo bylo z velké části nahrazeno Latinci. Počáteční hierarchické rozdělení bylo kvůli finančním důvodům zásadně přeměněno, což mělo za následek reorganizaci a vznik nových biskupství. V Řecku posléze založily své kláštery cisterciácký řád a nový řád františkánů. Velmi komplikovaným problémem byl majetek církve, jelikož smlouva z roku 1204 církvi přisoudila jen existenční minimum, kdežto zbylá část byla zahrnuta do kořisti. Církvím původně zbyla pouhá patnáctina jejich majetků mimo Konstantinopol, ale v pozdějších letech císařství tuto zásadu trochu zmírnilo a v roce 1219 církev dostala s definitivní platností jedenáctinu majetku. Obdobná ujednání byla uzavřena v letech 1210 v severním a středním Řecku a v roce 1233 i na jihu Řecka. Latinští obyvatelé byli nuceni platit církevní desátek a Řekové třicátek.²⁸⁶

Jakkoli ničivé bylo plenění roku 1204, tak jednotu byzantské říše nakonec více ovlivnily následky úsilí o uniformitu církve a nezpůsobnost nových vládců obnovit rozmach hlavního města. Selhání latinsko-řeckého vyrovnání a neschopnost Latinců přemoci opozici změnily charakter řeckého politického zřízení a byly příčinou, proč se nepovedlo vybudovat nové latinské politické zřízení. Po roce 1204 začaly vznikat nové autonomní řecké státy, Nikaia se Smyrnou, Epirus a Trapezunt, které spolu neměly

²⁸⁴ ANDREA, s. 133-134.

²⁸⁵ HALSALL, Paul, *Medieval Sourcebook: Pope Innocenc III.: Reprimand of Papal Legate* (online), [cit. 27-3-2017]. Dostupné online z [www: http://www.fordham.edu/halsall/source/1204innocent.asp](http://www.fordham.edu/halsall/source/1204innocent.asp).

²⁸⁶ MEYER, s. 236-237.

státoprávně nic společného a nepoutala je věrnost k centrální řecké politické moci.²⁸⁷ Tyerman k tomu uvádí: „Do roku 1204 ústřední imperiální politika brala ohled na řeckou regionální opozici. Nyní se ukázalo, že regiony patří plně samy sobě. Čtvrtá křížová výprava násilně porušila harmonii pořádku a míry věcí. Mezi lety 1204 a 1261 již Konstantinopol nebyla administrativním a ekonomickým střediskem a hlavním městem byla pouze nominálně, nikoli funkčně.“²⁸⁸

6.3 Zánik latinské říše

Latinské císařství představovalo po všech stránkách velký nezdar – kulturní, politický, finanční i dynastický. Pro budoucnost latinské říše byl ještě více znepokojivý i fakt, že pád Konstantinopole v porovnání s vlivem dobytí Jeruzalému v roce 1099 nezpůsobil větší nápor nadšení, natožpak příval osadníků. S výjimkou Benátek, papežského úřadu, několika francouzských rodů (hlavně ze Champagne) a později anjouovských vládců Sicílie nepřišla ze Západu trvalejší pomoc a hmotné závazky. Střídající se papežové žádali o pomoc pro „Romani“, jak byla západními křižáky získaná území nazývána, a začali mluvit o křížové výpravě, která by takovou podporu poskytla. Nicméně rytíři na Západě v reakci na tyto výzvy skládali ve třicátých letech 13. století přísahu, která zakazovala odchýlení jejich křižáckého slibu do Řecka. Na pomoc latinské říši nikdy žádná významnější expedice, křížová výprava či posádka nedorazila.²⁸⁹ Série tragédií po roce 1205 – jako smrt Bonifáce z Montferratu v bitvě roku 1207²⁹⁰ – výrazně zmenšila rozsah latinské vlády. Bonifácovo tzv. Soluňské království zabrali Řekové z Epiru roku 1224.²⁹¹ Císař Balduin v Kalojanově zajetí zemřel a jeho nástupcem se stal jeho bratr, Jindřich Flanderský, který se nejdříve ujal funkce regenta a poté vládl jako císař v letech 1206–1216. Svou moc mohl posílit jen za podmínky porážky Nikajské říše v Malé Asii. V počátcích jeho vlády se mu to vůbec nedařilo a byl nucen se vzdát téměř celého území Malé Asie. Až roku 1211 dokázal porazit císaře z rodu Laskarisů, s kterým o tři roky později podepsal mír, jímž se mu alespoň podařilo obnovit *status quo* z roku 1204. Díky tomu se Latinci byli schopni udržet v severozápadní části Malé

²⁸⁷ TYERMAN, s. 553.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 550.

²⁹⁰ Bonifác z Montferratu byl zabit dne 4. září 1207 při přepadení Bulhary. Jeho hlava byla odříznuta od těla a zaslána Bulharskému králi Kalojanovi. In: VILLEHARDOUIN, s. 133.

²⁹¹ TYERMAN, s. 549-550.

Asie. Jindřich uplatňoval tolerantnější politiku vůči Řekům a kolem roku 1210 dosáhl vítězství i v boji s lombardskými barony v Thesálii.²⁹²

Za vlády nástupců Jindřicha Flanderského latinská říše výrazně mocensky slábla. Císařský titul se ocitl v rukou střídajících se regentů, nezletilců a poručníků (Petr II. z Courneay, Robert z Courneay, Balduin II., Jan z Brienne). Ti hráli v politice celé říše stále méně důležitou, spíše lokálně zredukovanou roli a v porovnání s Řeky v Nikaii a s bulharskou říší byli čím dál více bezvýznamnější.²⁹³ Latinská říše v Konstantinopoli existovala pouhých 57 let. V létě roku 1261 vedl jeden z vojevůdců nikajského císaře Michaela VIII. Palaiologa výpravu kolem Konstantinopole směrem do Thrákie. Latinci však až moc spoléhali na probíhající mír a nechali město takřka nechráněné. Vojevůdce neváhal a dne 25. července 1261 Konstantinopol dobyl a latinské panství padlo. Císaři Balduinovi II. se podařilo z Konstantinopole utéct do Evropy. Dne 15. srpna 1261 do hlavního města říše slavnostně přijel první císař z dynastie Palaiologovců, jejichž vláda měla v Byzanci trvat až do roku 1453. Je nutné dodat, že Michael VIII. útok proti Konstantinopoli již dlouho plánoval, a proto 13. března 1261 uzavřel s Janovem nymfaionskou smlouvu, ve které byla Janovanům udělena stejně rozsáhlá práva jako předtím Benátčanům. Spojenecká smlouva byla namířená proti Benátkám a Balduinovi II. Společně s latinskou říší skončilo i velmocenské postavení Benátčanů v oblasti východního Středomoří. Nymfaionská smlouva vedla ke vzniku janovské koloniální říše. Zároveň byla příčinou bojů Janova s Benátkami, které probíhaly asi sto let. Janov byl sice donucen roku 1381 uznat porážku, ale ligurská republika v polovině 14. století rozšířila svou vládu i nad byzantskými ostrovy Lesbos, Chios a Samos.²⁹⁴

6.4 Změna povahy křížových výprav

Zatímco v Řecku vznikaly latinské státy, na Západě v žádném případě nedošlo k ochlazení křížáckého entuziasmu, i když by se to s ohledem na výsledek čtvrté křížové výpravy nabízelo. Čtvrtá křížová výprava namířená proti křesťanům ztělesnila roli precedentu a v průběhu 13. století došlo k intenzivnější činnosti v Evropě. Španělští králové Kastilie, Aragonie a Navarry v roce 1212 docílili dosud nejdůležitějšího úspěchu reconquisty proti Almohádům, zatímco církve jejich boj odsouhlasila jako křížovou výpravu. Daleko významnějšími byly křížové výpravy proti Albigenským

²⁹² MAYER, s. 237-238.

²⁹³ TYERMAN, s. 551.

²⁹⁴ MAYER, s. 239-240.

v průběhu let 1209–1229. Kacířští albigenští, jejichž víra se opírala o katarské dualistické učení, se ve 12. století usadili zejména v oblasti západního Languedoku. Nejdříve se papež zdráhal kázat kříž proti jejich ochránci Raimondovi VI. z Toulouse, ale nakonec tak učinil. Fanatismus papežského legáta Arnauda Amauryho a vojevůdce Šimona z Montfortu zapříčinil, že se výprava proměnila v mocenský boj o založení katalánsko-jihofrancouzské říše na obou stranách Pyrenejí. Konflikt byl ukončen roku 1229 pařížským mírem a vítězně z něj vzešla kapetovská monarchie, která mohla začít se začleňováním Languedoku. I když nebylo albigenké kacířství zcela zničeno, tak ztratilo na důležitosti a jižní Francie setrvala v římské církvi.²⁹⁵ Německý historik Mayer k tomu dodává: „*Překroucení původní křížácké ideje, jež byla nyní použita k boji proti křesťanům (jakkoli se jednalo o kacíře), však nelze popřít, bez ohledu na to, že znalec kanonického práva Hostiensis později poskytl církevně-právní zdůvodnění tohoto rozšíření konceptu kruciáty. To stejné platí pro řadu dalších politických křížových výprav, jež papežství ve 13. století vedlo v Itálii proti svým politickým odpůrcům ze štaufského tábora. V tomto případě se dokonce nejednalo o kacíře, nýbrž o pravověrné křesťany.*“²⁹⁶

6.5 Diskuse o čtvrté křížové výpravě

Čtvrtá křížová výprava a následné dobytí Konstantinopole přináší i v současné době nekonečnou debatu a kontroverzi v řadách historiků. Výprava, jejímž primárním cílem bylo znovudobytí Jeruzaléma z rukou muslimů, do Svaté země nikdy nedorazila. Původní plánem výpravy bylo dosáhnout Egypta a neutralizovat zde muslimské síly, což by usnadnilo útok na Jeruzalém. Křížová výprava však místo toho zaútočila na největší a nejbohatší křesťanské město tehdejší doby a hlavní město byzantské říše, Konstantinopol. Z byzantského pohledu kronikáře Nicetase Choniata lze usoudit, že celou výpravu považoval za plánovanou agresi proti Konstantinopoli.²⁹⁷ Ve svých pamětech několikrát obvinil benátského dóžete Dandola jako vychytralého oportunistu a strůjce celého útoku.²⁹⁸

²⁹⁵ Tamtéž, s. 245.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ HARRIS, Jonathan, *The Debate on the Fourth Crusade*, In: *History Compass* 2, 2004, 1, s. 2.

²⁹⁸ CHONIATES, s. 295.

Co se týče pamětí křižáckých rytířů Villehardouina a Roberta z Clari, tak z obou děl vyplývá, že odklon trasy křižové výpravy a následné dobytí Konstantinopole vnímali spíše jako nešťastné náhody, které se staly z vůle Boží a které dovedly křižáky až Konstantinopole.²⁹⁹ Oba rytíři mluvili o Dandolovi s velkým uznáním. Villehardouin, který znal dóžete osobně, ho popisoval jako velmi moudrého, statečného a energického muže.³⁰⁰ Historické práce psané před polovinou 19. století měly sklon inklinovat právě k verzi obou výše uvedených rytířů. Francouzský historik, Joseph Michaud (1767–1839) shrnul Villehardouinovo vyprávění ve svém díle *Histoire des Croisades* a prezentoval celou událost jako „sérii náhod“.³⁰¹

Nicméně druhá polovina 19. století s sebou přinesla více „vědecký“ přístup k historii, který zahrnoval kritičtější využití historických zdrojů. Následkem toho začínala být křižová výprava vnímána jako údajné „spiknutí“ s cílem záměrně provést odklon od plánované trasy do Konstantinopole. Bonifác z Montferratu, Enrico Dandolo, Innocenc III. a Filip Švábský, ti všichni byli označeni jako možní konspirátoři, kteří jednali pro svůj vlastní prospěch.³⁰² Jak už jsem uvedl dříve ve své práci, tak „spiklenecké teorie“ se držel například francouzský historik hrabě Louis de Mas Latrie, hrabě Paul Riant nebo německý historik Karl Hopf. O pozdější vyvrácení této teorie se postaral svým bádáním historik Gabriel Hanoutaux. Nicméně i tak lze najít „teorii spiklenectví“ v řadě současných populárních prací i v díle některých moderních historiků, jako byl např. anglický byzantolog Donald Nicol a jeho kniha *Byzantium and Venice*.³⁰³ Nicol ve své publikaci tvrdí, že to byl právě dóže Dandolo a jeho jednání, které dovedlo křižáky do Konstantinopole. Jako mnoho ostatních, tak i Nicol věřil, že Dandolo jednal s osobní záští vůči Byzanci.³⁰⁴

Ve 20. století se historici začali vzdalovat od konspiračních teorií a snažili se na čtvrtou křižovou výpravu nahlížet z více objektivních hledisek. Debata vstoupila do nové fáze s vydáním práce Waltera Nordena. Jak už jsem uvedl dříve, tak Norden představil tzv. „modifikovanou teorii náhody“. Tento přístup představoval syntézu "teorie náhody" a „teorie spiklenectví“. Norden se ve svém bádání zaměřil na latinsko-

²⁹⁹ HARRIS, s. 3.

³⁰⁰ MADDEN, Thomas F., *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, In: The International History Review 17, 1995, 4, s. 732.

³⁰¹ HARRIS, s. 4.

³⁰² Tamtéž.

³⁰³ QUELLER, DAY, s. 717.

³⁰⁴ MADDEN, *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, s. 731.

byzantské vztahy, počínaje rokem 1071, kdy Normané dobyli poslední byzantskou državu v Bari. Norden upozorňoval, že pokud nahlédneme na vývoj vzájemných vztahů do roku 1204, tak útok na Konstantinopol není zase až tak překvapivý, i když je nutné dodat, že ho nikdo na začátku čtvrté křížové výpravy záměrně neplánoval. Jakmile se křižáci ocitli před hradbami Konstantinopole, tak už nabídnutou šanci využili. Nordenovy názory dokázaly výrazně ovlivnit pozdější historiky, kteří uváděli ve svých dílech různé aspekty jeho analýzy. Po uvedení jeho teorie spatřovali mnozí autoři dobytí Konstantinopole jako vyvrcholení dlouhodobé nesnášenlivosti, nepřátelství a nepochopení mezi oběma polovinami křesťanského světa, jako například britský historik Sir Steven Runciman. Ten ve svém díle přednesl novou teorii a označil čtvrtou křížovou výpravu jako střet dvou rozdílných a odcizených společností.³⁰⁵

Nicméně s teorií střetu dvou rozdílných společností řada historiků nesouhlasila a mnoho z nich poukázalo na její nedostatky. V první řadě Byzantinci a Západoevropané nebyli před rokem 1204 úplnými cizinci, ale udržovali oboustranně prospěšné vztahy. Zároveň, když došlo k odklonu plánované trasy, tak mnoho křižáků projevilo nesouhlas a nebyli ochotni útočit na křesťanstvo v Konstantinopoli. Někteří řadoví vojáci dokonce výpravu opustili a dali se na svou vlastní cestu do Svaté země. Třetí slabinou teorie jsou události, které následovaly po roce 1204. Jestliže byla nevraživost mezi oběma stranami opravdu tak velká, tak jak je možné, že tak málo Západoevropanů zůstalo v Konstantinopoli a pomohlo císaři Balduinovi bránit latinskou říši? Latinci urychlili rozpad byzantské říše, ale její úpadek nastal již dlouho předtím, zvláště je to patrné po smrti Manuela I. v roce 1180.³⁰⁶

Z moderních historiků přejal "teorii náhody" např. Donald E. Queller, jehož dílo *The Fourth Crusade* (1977) se stalo velmi rychle standardní prací pro dané téma a mnoho dalších historiků souhlasilo s jeho závěry. Autor ve své publikaci pohlíží na křížovou výpravu „zevnitř“. Dle Quellera abychom pochopili, proč křižáci táhli do Konstantinopole, tak bychom museli cestovat s nimi. Dle něj nebyly činy výpravy ovlivněny století starými událostmi, naopak křižáci ze dne na den bojovali o svůj život a museli neustále řešit nové problémy. Jejich komplikovaná rozhodnutí je zavedla až k

³⁰⁵ HARRIS, s. 6-7.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 7-9

hradbám Konstantinopole, Queller odmítá jakékoliv spiknutí ze strany panovníků, papeže, nejvyšších vůdců nebo Benátčanů.³⁰⁷

Během let 2003–2004 se objevily dvě publikace, které nabídly alternativu k dosud představeným teoriím Čtvrté křížové výpravy. Britský historik Michael Angold představil knihu, která se snažila urovnat některé myšlenky jeho předchůdců. Pro Angolda představuje dobytí Konstantinopole důsledek jak dlouhodobých faktorů, tak krátkodobých náhod. Byzantské říši se během 12. století nepodařilo vyrovnat se skutečností, že existence říše je závislá na těch samých Západoevropanech, kteří jsou pro ni zároveň velkou hrozbou. Samotný odklon výpravy byl dle Angolda ovlivněn mnoha křížáckými rozhodnutími a zvraty, které byly často zaměřené na potřeby nejvyšších vůdců a mnohokrát byly velmi spontánní a nepromyšlené.³⁰⁸ Druhý britský autor, Jonathan Phillips, nabízí opět jiný pohled. Phillips spatřuje v dobytí Konstantinopole odplatu křížáků za zradu mladého byzantského císaře Alexia Angela, kterou byl porušen jejich přísně dodržovaný kodex cti.³⁰⁹

Odchýlení od plánované trasy čtvrté křížové výpravy a následné dobytí Konstantinopole je fascinující studií a odpověď na tuto otázku není ani v současnosti jednoznačná. Debata nad čtvrtou křížovou výpravu bude zcela jistě pokračovat dál.³¹⁰

³⁰⁷ MADDEN, *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, s. 733-734.

³⁰⁸ HARRIS, s. 10-11.

³⁰⁹ PHILLIPS, s. 319.

³¹⁰ Tamtéž, s. 11.

7 Závěr

Téma mé diplomové práce bylo: Čtvrtá křížová výprava – příčiny, průběh a následky pádu Konstantinopole. Cílem diplomové práce pak byla analýza a zhodnocení jednotlivých fází čtvrté křížové výpravy. Práce vycházela z analýzy dostupných historických pramenů, zprostředkovaných zpráv byzantských i latinských historiografů a vybrané relevantní odborné literatury.

Proč nedorazila čtvrtá křížová výprava do Svaté země, ale místo toho zaútočila na hlavní město byzantské říše? Kdybych sám měl odpovědět na otázku, proč byla dobyta Konstantinopol roku 1204, tak bych se přiklonil k názoru W. Nordena a jeho „modifikované teorii náhody“. Myslím si, že ač si mnozí účastníci výpravy přáli dobytí a vyplenění hlavního byzantského města, tak určitě ho určitě od počátku neplánovali. Dle mého názoru byla čtvrtá křížová výprava sérií náhod a rozhodnutí zavedena až k hradbám Konstantinopole. Nemyslím si, že by za výsledkem čtvrté křížové výpravy bylo dlouhodobé plánované spiknutí, ať už ze strany Benátčanů, nejvyšších vůdců výpravy nebo některých evropských panovníků. Když se křižáci dostali až před Konstantinopol, tak už se nemohli vrátit a nečinnost by vedla k jejich zániku. Pro své přežití byli nuceni zaútočit na hlavní město, jelikož to byla jediná možnost, jak získat kořist. Zároveň byli donuceni k útoku i v důsledku stále se měnícího byzantského politického systému, který se postupně přeorientoval na protilatinsky zaměřený. Nicméně je nutné říct, že pro zločiny a drancování, které v Konstantinopoli způsobili, není žádná omluva.

Domnívám se, že cíle, které jsem si v úvodu práce vymezil, byly úspěšně splněny. Avšak téma čtvrté křížové výpravy je i v dnešní době předmětem neustálé diskuse mezi historiky a zůstává zde mnoho nezodpovězených otázek, proto je pochopitelné, že historická debata o čtvrté křížové výpravě a dobytí Konstantinopole bude i nadále pokračovat.

8 Seznam použitých pramenů a literatury

8.1 Seznam pramenů

ADLER, Marcus N., *The itinerary of Benjamin of Tudela*. London: H. Frowde, 1907.

CLARI, Robert de, *account of the Fourth crusade*, 2014. (online), [cit. 8-4-2017]. Dostupné online z www: <http://deremilitari.org/2014/01/robert-of-claris-account-of-the-fourth-crusade>.

HALSALL, Paul, *Medieval Sourcebook: Pope Innocenc III.: Reprimand of Papal Legate*, (online), [cit. 8-4-2017]. Dostupné online z www: <http://www.fordham.edu/halsall/source/1204innocent.asp>.

CHONIATES, Nicetas a Harry J. MAGOULIAS. *O city of Byzantium: annals of Niketas Choniates*. Detroit: Wayne State University Press, 1984. ISBN 0814317642.

MICHELL, Robert., FORBES, Neville, *The chronicle of Novgorod, 1016-1471*. London: Offices of the Society, 1914.

VILLEHARDOUIN, Geoffroi de, Jean JOINVILLE a Frank T. MARZIALS. *Memoirs of the crusades*. Londýn 1908.

8.2 Monografie

BEIHAMMER, Alexander Daniel., Maria G. PARANI a Christopher David. SCHABEL. *Diplomatics in the eastern Mediterranean 1000-1500: aspects of cross-cultural communication*. Boston: Brill, 2008. ISBN 9004165479.

BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*. Přeložil Marie KREYSOVÁ. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0512-9.

GREGORY, Timothy E. *A history of Byzantium, 306-1453*. Malden, Mass.: Blackwell Pub., 2005. ISBN 0-631-23512-4.

HROCHOVÁ, Věra a Miroslav HROCH. *Křížáci ve Svaté zemi*. 2., upr. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996. Kolumbus. ISBN 80-204-0621-2.

MADDEN, Thomas F. *The new Concise history of the Crusades*. Updated student ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, c2006. ISBN 0742538230.

MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*. Praha: Argo, 2013. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-0933-7.

NICOLLE, David a Christa. HOOK. *The Fourth Crusade 1202-04: the betrayal of Byzantium*. Long Island City, NY: Osprey Pub., 2011. Campaign (Osprey Publishing), 237. ISBN 9781849083195.

OSTROGORSKI, Georgije. *History of the Byzantine state*. [2d ed.]. Oxford: Blackwell, 1968.

PHILLIPS, Jonathan. *The Fourth Crusade and the sack of Constantinople*. New York: Viking, 2004. ISBN 0670033502.

TREADGOLD, Warren T. *A history of the Byzantine state and society*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1997. ISBN 0804724210.

TURNBULL, Stephen. *The walls of Constantinople: AD 324-1453*. Oxford: Osprey, 2004. ISBN 184176759X.

TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-091-3.

VASOLD, Manfred. *Křížové výpravy*. Ilustroval Hauke KOCK, ilustroval Frank KLIEMT. Plzeň: Fraus, 2008. Co-jak-proč. ISBN 978-80-7238-731-1.

WOLFF, Robert, HAZARD, Harry: *The later Crusades 1189-1311 (vol.2)*, University of Wisconsin Press 1969. s. 871. ISBN nepřirazeno.

ZÁSTĚROVÁ, Bohumila. *Dějiny Byzance*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0454-8.

8.3 Články a studie

ANDREA, Alfred J., *Pope Innocent III as Crusader and Canonist: His Relations with the Greeks of Constantinople, 1198–1216*, In: Church History 39, 1997, 1, s. 133-134.

BRAND, Charles, M., *A Byzantine Plan for the Fourth Crusade*, In: Speculum 43, 1968, 3, s. 462-475.

BREYER, Chris, *“Culpability and Concealed Motives: An Analysis of the Parties Involved in the Diversion of the Fourth Crusade”*, Monmouth 2007, s. 1-31.

HARRIS, Jonathan, *The Debate on the fourth crusade*, In: History Compass 2, 2004, 1, s. 1-18.

HODGSON, Natasha, *Honour, Shame and the Fourth Crusade*, In: Journal of Medieval History 39, 2013, 2, s. 220-239.

JACOBY, David, *The Encounter of Two Societies: Western Conquerors and Byzantines in the Peloponnesus after the Fourth Crusade*, In: The American Historical Review 78, 1973, 4, s. 873-906.

MADDEN, Thomas F., *Outside and Inside of the Fourth Crusade*, in: The International History Review 17, 1995, 4, s. 726-743.

MADDEN, Thomas, F., *Vows and Contracts in the Fourth Crusade: The Treaty of Zara and the Attack on Constantinople in 1204*, In: *The International History Review* 15, 1993, 3, s. 441-468.

SCHMANDT, Raymond H., *The Fourth Crusade and the Just-War Theory*, In: *The Catholic Historical Review* 61, 1975, 2, s. 191-221.

STAHL, Alan M., *Coinage and Money in the Latin Empire of Constantinople*, In: *Dumbarton Oaks Papers*, 2001, 55, s. 197-206.

SWIETEK, Francis R., *Gunther of Pairis and the Historia Constantinopolitana*, In: *Speculum* 53, 1978, 1, s. 49-79.

QUELLER, Donald E., DAY, Gerald W., *Some Arguments in Defense of the Venetians on the Fourth Crusade*, In: *The American Historical Review* 81, 1976, 3, s. 717-737.

QUELLER, Donald E., COMPTON, Thomas K., CAMPBELL, Donald A., *The Fourth Crusade: The Neglected Majority*, In: *Speculum* 49, 1974, 3, s. 441-465.

WOLFF, Robert Lee, *Baldwin of Flanders and Hainaut, First Latin Emperor of Constantinople: His Life, Death, and Resurrection, 1172–1225*, In: *Speculum* 27, 1952, 3, s. 1-34.

9 Resumé

The topic of my thesis is: The Fourth Crusade - causes, course and consequences of the fall of Constantinople. Thesis is based on an analysis of available historical sources, mediated messages Byzantine and Latin historians and selected relevant literature. The aim of the thesis is an analysis evaluation of individual phases of the Fourth Crusade. Work will focus on the analysis of the causes that led to the announcement of the expedition, touches the crucial moments of its implementation, and special attention will focus on the conquest of Constantinople in its consequences..

The Crusades were military expeditions from the Middle Ages, that the pope proclaimed the enemies of Christianity - Muslims, pagans of heretics. Fourth Crusade declared the year 1198, pope Innocent III. The fourth crusade originally intended to conquer Muslim-controlled Jerusalem by means of an invasion through Egypt. However, there expedition never arrived, because during the course of departing from the original route. Instead, the crusaders found themselves in 1203 before the walls of the capital of the Byzantine Empire of Constantinople, which was dominated by orthodox christians. The conquest of the looting of Constantinople in April 1204 contributed Fourth Crusade to destabilize Byzantine increase of its current decline has changed the nature of the Crusades in Europe.

10 Přílohy

Příloha č. 1 – papež Inocenc III.

Papež Inocenc III. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online:
<http://www.teutonic.altervista.org/B/148.html>

Příloha č. 2 – Theobald ze Champagne

Theobald ze Champagne. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/150.html>.

Příloha č. 3 – Enrico Dandolo (malba Domenico Tintoretto)

Enrico Dandolo. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/150.html>.

Příloha č. 4 – Geoffroy Villehardouin (malba od neznámého autora)

Geoffroy Villehardouin. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/150.html>.

Příloha č. 5 – hrabě Balduin Fladerský

Balduin Fladerský. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online <http://www.teutonic.altervista.org/B/150.html>.

Příloha č. 6 – uzavření Benátské smlouvy v bazilice svatého Marka v Benátkách, delegace francouzských křižáků a dóže Dandolo (malba Charles Renoux)

Benátská smlouva. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/150.html>.

Příloha č. 7 – dobytí Zadaru (obraz od Tintoretta)

Dobytí Zadaru. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/153.html>.

Příloha č. 8 – Zadar ve 13. století

Zadar ve 13. století. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/153.html>.

Příloha č. 9 – útok na hradby Zadaru (malba Andrea Vicentino)

Útok na hrady Zadaru. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/153.html>.

Příloha č. 10 – lodě křižáků kotvící u Konstantinopole

Křižácké lodě u Konstantinopole. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/156.html>.

Příloha č. 11 – Konstantinopol

Konstantinopol. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online:
<http://www.teutonic.altervista.org/B/160.html>.

Příloha č. 12 – korunovace Alexia IV. Angela

Korunovace Alexia IV. Angela. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online:
<http://www.teutonic.altervista.org/B/160.html>.

Příloha č. 13 – válečníci Byzance

Válečníci Byzance. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/160.html>.

Příloha č. 14 – obléhací stroje křižáků

Obléhací stroje křižáků. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/166.html>.

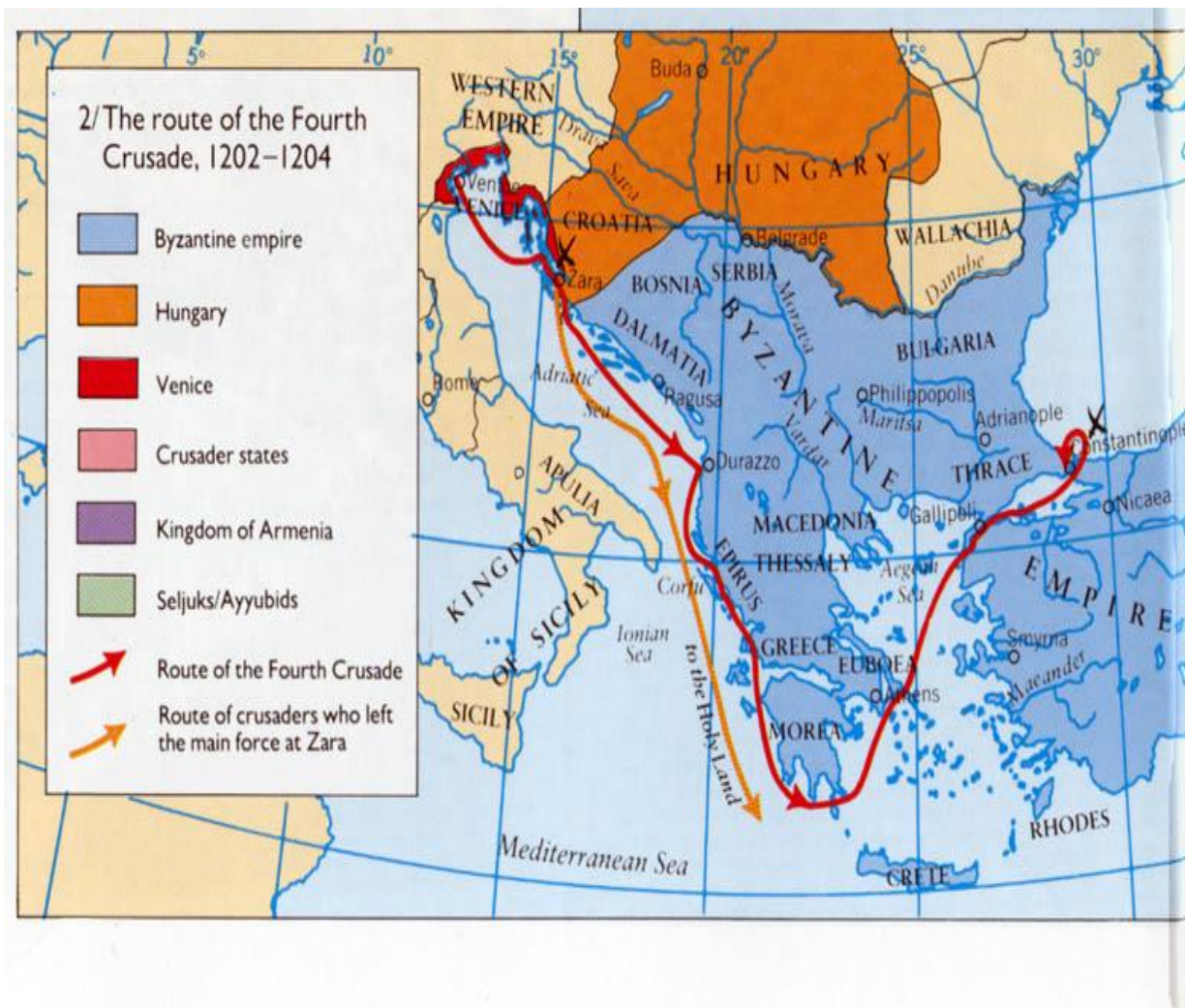
Příloha č. 15 – galéra Benátčanů

Galéra Benátčanů. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/166.html>.

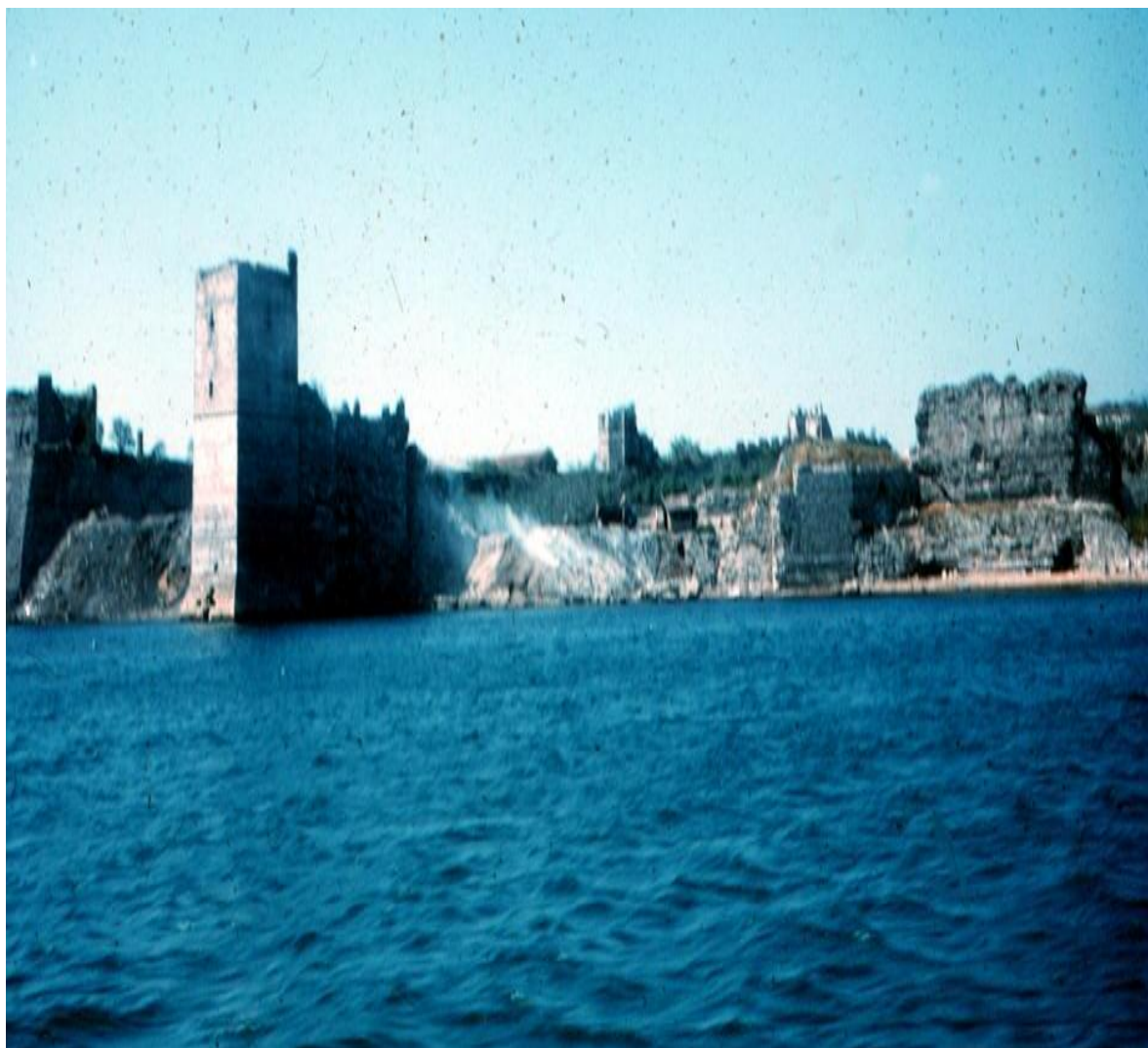
Příloha č. 16 – korunovace Balduina Flanderského dne 16. května 1204

Korunovace Balduina Flanderského. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://www.teutonic.altervista.org/B/169.html>.

Příloha č. 17 – cesta čtvrté křížové výpravy 1202–1204

Cesta čtvrté křížové výpravy. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://domin.dom.edu/faculty/dperry/hist267crusade/calendar/4thCrusade/route.htm>.

Příloha č. 18 – zbytky hradeb Konstantinopole

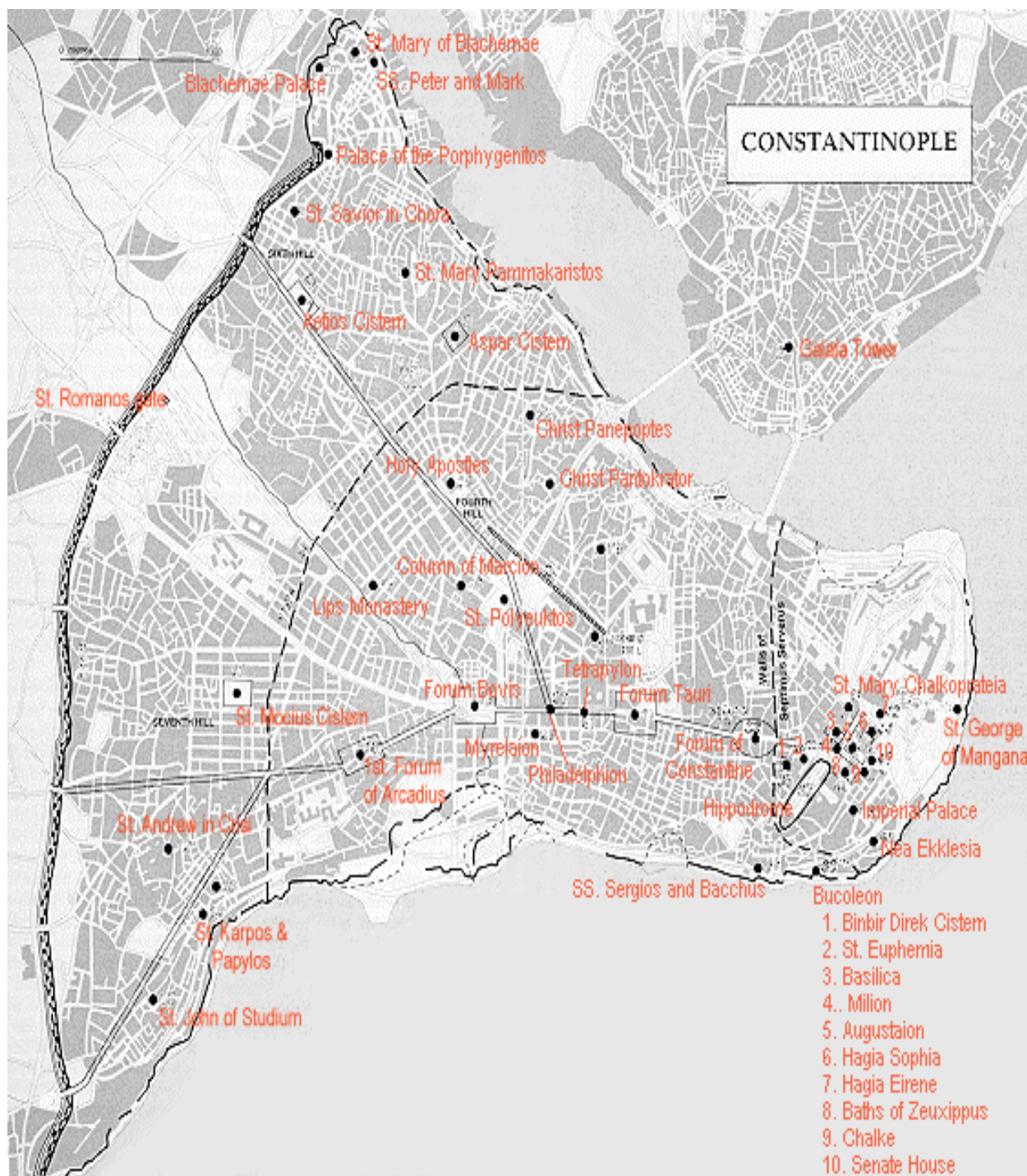
Hradby Konstantinopole. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://domin.dom.edu/faculty/dperry/hist267crusade/calendar/4thCrusade/route.htm>.

Příloha č. 19 – křižácké útoky na Konstantinopol

Křižácké útoky na Konstantinopol. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online: <http://domin.dom.edu/faculty/dperry/hist267crusade/calendar/4thCrusade/route.htm>.

Příloha č. 20 – Konstantinopol

Konstantinopol. [online]. [cit. 8-4-2017]. Dostupné online:
<http://domin.dom.edu/faculty/dperry/hist267crusade/calendar/4thCrusade/route.htm>.